

“BENİ AŞIRI ŞEKİLDE
ÖVMİYİN!” HADİSİNİN
SÜBUT VE ANLAMA
ÇALIŞMASI
AN UNDERSTANDING
AND VERIFICATION
STUDY OF THE HADITH
“DON’T PRAISE ME
EXCESSIVELY!”

MUSTAFA IŞIK

DOÇ. DR.

HACI BEKTAŞ VELİ Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

İslam dininin en önemli kaynağı Kur’ân, ikinci kaynağı ise Hz. Peygamber’in hadis/sünnetidir. Hadis kelimesi ‘haber’ anlamında da kullanılmaktadır. ‘Muhabirliğin anahtarı’ kabul edilen 5N1K’nın (Ne? Ne zaman? Nerede? Nasıl? Neden? Kim?) hadislerin sübutu ve anlaşılmasında kullanılabileceği düşünülmektedir. Hadis Usûlünde ‘ferd’ olarak bilinen, birkaç kuşakta tek kişi tarafından rivâyet edilen bir hadis çeşiti bulunmaktadır. Hz. Peygamber’in, Hristiyanların Meryem Oğlu İsa’ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin!’ hadisi vardır. Ferd hadis olması sebebiyle sıhhati sorunlu olan bu rivayetin epistemolojik değerinin de sorgulanması gerekmektedir. Hadis/sünneti anlamada ‘peygamber tasavvuru’ önemli bir konudur. Peygamber anlayışındaki herhangi bir yanlışlık veya sapma, hadis ve sünnetleri değerlendirmede de hataya yol açacaktır. Sağlam verilere dayalı, sağlıklı bir peygamber anlayışı yoksa bunun normal bir sonucu olarak, hadis ve sünnetleri yanlış anlamak ve yorumlamak kaçınılmaz olacaktır.

Bu noktadan hareketle, genelde İslam’ın özelde hadis/sünnetin yani Allah Elçisi’nin (s) doğru anlaşılmasının da bu tasavvura bağlı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu yüzden, konuyla ilgili hadis metnini inceleyeceğiz. Makalede 5N1K tekniğinden hareketle bu hadis metninin sübut ve anlama çalışması yapılmış; soruların cevaplandırılmasıyla geribildirimler alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:
Hadis aber, anlama,
5N1K, peygamber
tasavvuru.

1. Giriş

İslam dininin en önemli kaynaklarından biri Hz. Peygamber'in (s) sünnetidir. Günümüz insanının, çağlar öncesinden gelen Hz. Peygamber'in (s) söz ve davranışlarını anlaması, anlamlandırması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bazı çalışmalarda, hadisi anlamının sadece hadis ilmi tarafından ve sadece klasik hadis kültürüne/literatürüne dayanarak yerine getirilebilecek bir iş olmadığı; hadisin kapsadığı alanlarla ilgili çağdaş disiplinler ile hadis ilmi arasında ortaklaşa çalışmaların başlatılması gerektiği^[1] ileri sürülmektedir.

Hadis kelimesi sözlükte, sonradan meydana gelen, hâdise, söz ve haber anlamlarında kullanılır. Bu kelimedenden türeyen fiiller de bir hâdiseyi haber vermek anlamına gelmektedir.^[2] Hadisin 'haber' anlamı esas alınarak 5N1K tekniği uygulanmak istenilmektedir. İletişim fakültelerinde ders olarak okutulan 5N1K, haberin yapısını ortaya koyan ve anlatılması/anlaşılmasına katkıları sağlayan bir tekniktir. Bu yüzden 5N1K'nın hadislerin analiz edilmesinde ve anlaşılmasında kullanılabileceği düşünülmektedir.

5N1K: Habercilik (Gazete/TV) terimi olup haberin öğelerini oluşturan 'Ne? Ne zaman? Nerede? Nasıl? Neden? Kim?' tarafından söylendi sorularını içerir. İngilizce Five WIH^[3] olarak ifa-

[1] "Bu makale, "Hadisleri Anlama Yöntemi", (Laçin, Kayseri, 2014, s. 181-221) adlı doçentlik çalışmasındaki dört örnek hadisten ikincisi olup; siyer araştırmaları ve "peygamber tasavvuru" bağlamında, makale formatında sunulmuştur.

Kırbaşoğlu, M. H. İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara, 1993, s. 126-128; Görmez, M. Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu, Ankara, 2000; Yatkin, Nihat, Hadisi Anlamada Yöntem, İstanbul, 2013, s. 19.

[2] İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, I-X, Beyrut, [t.y.], II/131.

[3] https://en.wikipedia.org/wiki/Five_Ws (erişim tarihi:15.06.2016)

de edilmektedir. Bu sorulara "Muhabirliğin beş anahtarı"^[4] denilmektedir. Bunlara günümüzde 'nereden?' sorusu da eklenerek 6N1K olarak kullanılmakta olduğu belirtilmektedir.^[5] Günümüz medyasında verilen bir haberin 'Haberin bağımsız haber kaynaklarınca doğrulanması'^[6] gibi bir ölçü de kullanılmaktadır. Biz de kaynağın bilinmesi gerektiği görüşünü benimsiyoruz. Çünkü Kur'ân-ı Kerim İslam toplumunu oluştururken, yaşanan bir olaydan hareketle 'haberlin kaynağını araştırma' prensibini salık verir: Ey iman edenler! Size bir fâsık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için, o haberin doğruluğunu araştırın.^[7]

Başlıkta işaret edilen 'Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluyum. Bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyin!' şeklinde, Hz. Ömer'den (ö.23/644) gelen rivayetin "haber" olarak kabul edildiği bu çalışmada, 5N1K tekniğinin hadis metinlerini anlamada nasıl kullanılacağı, bu hadis üzerinde denenmiştir.

Hadis şerhlerine göz attığımızda bu sorulardan her birinin dağınık bir şekilde hadis metinlerine sorulduğunu^[8] görmekteyiz. Burada ise bütün sorular bir metne aynı anda sorulmaktadır.

Ayrıca son metodoloji çalışmalarında başka soruların da sorulması önerilmektedir.

Bundan sonra haber konusuna geçebiliriz.

2. Haber/Hadis

Hadis kelimesinin sözlük anlamlarından biri de haber'dir.^[9] Hadis Usûlü eserlerine baktığımızda, hadise 'haber' denildiğini görmekteyiz. İbn Hacer (ö.852/1448) haber ve hadis arasındaki farkı belirtirken "bu mesleğin bilginlerine göre, haber hadisle eş anlamlıdır"^[10] der. Suyûtî (ö.911/1505) de haberi hadisle eş anlamlı gördüğü gibi hadisi "merfû', mevkûf ve maktû

[4] Tokgöz, Oya, Temel Gazetecilik, Ankara, 1994, s. 138, 181; Browne, Cristopher, Gazetecinin El Kitabı, çev. Ö. Coşkun, Ankara, 2001, s. 117; Bülbül, A. Rıdvan, Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri, Ankara, 2000, s. 62.

[5] http://tr.wikipedia.org/wiki/5n_1k, (erişim tarihi:15.06.2016).

[6] Bkz. <http://www.kritik-analitik.com/PageContentsPopup.aspx?Id=171>, (erişim tarihi:15.06.2016).

[7] Hucurât, 49/5.

[8] Zengin şerhler döneminde bu sorulardan bazılarının bir hadise uygulaması için bkz. Aynî, Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Beyrut, t.y. I/17-35.

[9] İbn Manzûr, II/131.

[10] İbn Hacer el-Askalânî, Nüzhetü'n-Nazar Fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker, s. 36, 195; Ayrıca bkz. Naim, Ahmed, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara, 1976, I/7; Subhî es-Salih, Hadis İlimleri ve Hadis İstihlaları, çev. Y. Kandemir, Ankara, 1981, s. 7; İtr, Nureddin, Menhecu'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadis, Daru'l-Fikr, Dımaşk, 1985, s. 85.

haberleri içine aldığını”^[11]söyler. Yine hadis rivâyet lafızlarından biri de (اخبرني/اخبرنا)=‘Bana/bize haber verdi’ demektir. Yani rivâyet edilen şeyin mahiyeti, haberdir.

İslam geleneğinde hadis ve sünneti farklı okuma sebeplerinden biri de Peygamber tasavvurudur. Bu konuda dengeyi önerdiği düşünüldüğü için bu hadis metni seçilmiştir.

Bu hadis, ulaşabildiğimiz yazılı kaynaklarda ilk olarak, ‘zamanımıza intikal etmiş olan hadis musannefatının en eskisi’^[12] olan Ma’mer b. Râşid’in (ö.153/770) Câmi’inde^[13] geçmektedir:

– عن عمر بن الخطاب: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تطروني كما أطرت النصارى عيسى ابن مريم، فإنما أنا عبده فقولوا: عبد الله ورسوله

“Ömer b. el-Hattâb’dan rivâyetle, Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: ‘Hristiyanların Meryem oğlu İsbâ’ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin! Ben ancak Allah’ın kuluyum. Bana ‘Allah’ın kulu ve Rasûlü’ deyin!’

Ulaşılan ilk kaynak olarak yazılan bu metnin farklı rivâyetleri ‘Ne Dedi?’ sorusu kapsamında incelenecektir.

2.1. Kim/ler Söyledi/Rivâyet Etti?

‘Kim söyledi?’ sorusu ile sözün kaynağı, ‘Kim rivayet etti?’ sorusu ile de sözü kaynağından aktaran kişi/raviler kastedilmektedir.

Hadiste ana kaynak Hz. Peygamber’in kendisidir. Onun sözünü bize aktaran/haber veren kişi sahâbîdir. Türk geleneğine uyularak bu soru ‘Kim söyledi’ yerine ‘Kim buyurdu?’ şeklinde sorulmuştur.

‘Kim Haber Verdi?’ sorusu ile ilk muhatapların kim olduğu kastedilmektedir. Allah Elçisi’in (s) ilk muhatapları, sahâbedir. Daha sonra öteki raviler gelmektedir.

Bu hadis, ulaşabildiğimiz birçok hadis kaynağında, Hz. Ömer (ö.23/644) tarafından rivâyet edilmiştir.^[14] Tek kişinin rivâyeti hadis usulünde ferd hadis^[15] olarak isimlendirilmektedir. Son dönemlerdeki bazı eserlerde “Hadisin

[11] Suyûtî, C., Tedribü’r-Râvî fi Şerhi Takribî’n-Nevevî, thk. Ebû Kuteybe Nazar M. el-Firyâbî, Medine, 1959, I/29.

[12] Çakan, Hadis Edebiyatı, İstanbul, 1985, s. 18.

[13] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/70.

[14] Ma’mer b. Râşid, Cami, XI/27; Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsned, I/6, 29; Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439, XI/273; Humeydî, el-Müsned, thk. H. A’zamî, Beyrut, 1988, I/16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, İstanbul, 1992, I/23, 24, 47; Buhârî, Enbiyâ 48, (IV/142).

[15] Polat, Selahattin, ‘Ferd’, DİA, Ankara, 1995, 12/368; Uğur, Hadis Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992, s. 93; Aydın, Hadis İstihlâhları Sözlüğü, İstanbul, 2010, s. 76; Yücel, Hadis Usûlü, s. 153.

garib/ferd olması, sıhhatına engel değildir”^[16] denilmiştir ancak ravi sayısı esas alındığında ferd olmaktan çıkmaz. Esasen bu subut araştırmasında, yüzyılın getirdiği yeni imkânlar sayesinde, yeni tarıkının bulunabileceği ümidi de vardır.

Bu hadis için sadece ‘Kim rivâyet etti?’ sorusunu sorabiliyor, “kimler” diyemiyoruz. Çünkü elimizdeki mevcut ya da ulaşabildiğimiz yazılı hadis kaynaklarına göre bu hadisi Allah Rasûlü’nden (s) sadece Hz. Ömer rivâyet etmiştir. Ondan da Abdullah b. Abbas (ö.68/687) rivâyet etmiştir. İbn Abbas’ın tek başına rivâyeti ise sadece Muvatta’ın Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebi (ö.221/836) rivâyetinde^[17] geçmektedir.

Hz. Ömer bu sözü Mescid-i Nebevî’de, sahâbenin huzurunda söylemiş olmasına rağmen sahâbe kuşağında sadece Abdullah b. Abbas’tan gelmesi ferd hadis olmasını güçlendirmektedir.

Senedleri olan bu haberi kimlerin rivayet ettiğine bakabiliriz.

2.1.1. Hz. Ömer Tarîkinin Sened Tenkidi

2. 1. 1. a. Ma’mer b. Râşid’in (ö.153/770) Câmiî^[18]

“Ma’mer b. Râşid> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah>Abdullah b. Abbas> Ömer.” şeklindedir. Hz. Ömer’den Abdullah b. Abbas rivâyet etmiştir. Her ikisi de sahâbî olduklarından, zabt konusunda da tenkide gerek görmeksizin, İbn Abbas’tan rivâyet eden Ubeydullah b. Abdullah’a geçiyoruz.

Ubeydullah b. Abdullâh (ö.98/716): “Ebû Abdullâh künyeli Ubeydullah Ebû Hureyre, İbn Abbas ve Aîşe’den rivâyette bulunmuştur. Sika, fakîh ve ilmi çok biriydi. Medineli olup orada ölmüştür.”^[19] Tabînin ileri gelenlerinden olup meşhur 7 fakîhden biri sayılmıştır. Ömer b. Abdülazîz’in hocalığını yapmış^[20] “Ömer b. Abdülazîz hilâfete geçince, ‘Ubeydullah sağ olsaydı, onun fikrini alır; meclislerimde bulunmasını isterdim’ demiştir.”^[21] “Ha-

[16] Bkz. Abdulkhak b. Seyfeddin Dihlevî (ö.1052/1642), Mukaddimetü fi Usûli’l-Hadis, thk. Selman el-Hüseynî el-Nedvî, Daru’l-Beşâiri’l-İslamiyye, Beyrut, 1986, s. 76; Emir es-San’anî (ö.1182/1768), Tavzihü’l-efkâr li-meanî Tenkihî’lenzar, thk. M. Muhyiddin Abdülhamid, Matbaatü’s-Saade, Kahire, 1366/1947), s. 213.

[17] Mâlik b. Enes, Muvatta, Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, thk. T. Nedvî, Bombay, Beyrut, 1992, I/33.

[18] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/70.

[19] İbn Sa’d, et-Tabakâtü’l-Kübrâ, thk. M. A. Atâ, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1990; V/250; Zirikli, H., el-A’lâm, Dârü’l-İlm li’l-Melayin, y.y., 2002, IV/195.

[20] Zirikli, IV/195.

[21] Buhârî, et-Târîhü’l-Kebîr, Haydarabad, t.y., V/386.

dis ve fıkhıta imamdır.”^[22] Medineli yedi fakih'den biridir.^[23] İbn Hibbân (ö.354/965) Sikât'ında onu zikretmiştir.^[24] “Ömrünün sonlarında kör olmuş, buna rağmen Buhârî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Ebû Zür'a, imam, sika ve me'mun olduğunu belirtmiştir. Zührî, deniz gibi geniş bilgisi olan 4 kişi gördüğünü ve bunlardan birinin Ubeydullah olduğunu söylemiştir.”^[25] Ali b. Hüseyin ve Zührî onun öğrencisi olmuştur. Rivâyet ettiği hadislerden bazıları Küttüb-i Sitte'de yer almaktadır.^[26]

Zührî, Muhammed b. Müslim (ö.124/742); Ebû Bekr, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullâh İbn Şihâb ez-Zührî İslam Ansiklopedisi'nin tanıtım cümlesinde “Hadisleri Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz'in emriyle resmen tedvin eden âlim”^[27] olarak takdim edilmektedir.

İmam Mâlik (ö.179/795), “Hadisi ilk toplayan, Zührî'dir”^[28] demiştir.

Zührî, Enes b. Mâlik, Saîd b. Müseyyeb ve Ubeydullah b. Abdullah'dan hadis dinledi. Kendisinden de Mâlik, Ma'mer, İbn Uyeyne, Evzâi vb. hadis rivâyet etti. Şam'da, 124/742 yılında öldü.^[29]

İbn Sa'd (ö.230/845) Tabakât'ında Zührî'ye çok geniş bir yer vermiştir. Der ki: “Urve b. Zübeyir, Ubeydullah b. Abdullah vb. ile oturdum ve bilgi sahibi oldum. Arkadaşı Salih b. Keysan anlatır: “Zührî ile birlikte sünneti yazmak üzere harekete geçtik. Nebi'den (s) gelenleri yazdık. Ben sahâbeden gelenleri 'sünnet değil' diye yazmadım, o yazdı. O kazandı ben kaybettim.” Yine Ma'mer, “Zührî'den fazla yazdığımı düşünüyordum. Halife Velid öldürüldüğünde, deve yükleriyle taşınan defterlerin Zührî'nin ilmi olduğu söylendi.” Ma'mer'in anlattığına göre Zührî'ye ‘Mevaliden hadis rivâyet etmediğin söyleniyor?’ denilince ‘Rivayet ediyorum ancak muhacir ve ensar çocuklarını bulunca onlardan alıyorum, başkasını ne yapayım!’ demiştir.^[30] Aynî, rivâyette inkıta konusu olduğunda bile, Zührî'ye zarar vermeyeceğini;

[22] Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, I/62.

[23] İbn Ebî Hayseme, Züheyr b. Harb, Tarihi İbn Ebî Hayseme, thk. Salâh b. Fethi Hilal, Kahire, 2006, II/952; İbn Hibbân, Kitâbü's-Sikât, V/63; Meşâhiru Ulemâi'l-Emsâr, thk. M. Ali İbrahim, Mansure, 1991, I/106.

[24] İbn Hibbân, Kitâbü's-Sikât, V/63; İbn Hibbân, Meşâhiru Ulemâi'l-Emsâr, I/106.

[25] Bâcî, et-Ta'dil ve't-Tecrîh, II/888; İbn Hallikân, Vefeyâtü'l-A'yan, III/115; Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, , I/62.

[26] Bkz. A. Kahraman, “Ubeydullah b. Abdullâh”, DİA, Ankara, 2012, 42/18-19.

[27] H. Özkan, “Zührî”, DİA, Ankara, 2013, 44/548. (DİA'nın terceme başlığındaki takdim şekli 'anafikir' olarak önemsendiği için verilmiştir.)

[28] İbn Ebî Hâtim, el-Cerh ve't-Ta'dil, Beyrut, Haydarabad, 1952, VIII/74; İbn Receb, Şerhu İleli't-Tirmizî, thk. H. A. Said, Ürdün, 1987, I/342; Kâsımî, Kavaidü't-Tahdis, s. 71.

[29] Kelâbâzî, Ricâlu Sahihî'l-Buhârî, II/677-678.

[30] İbn Sa'd, a.g.e., (V/348-357 arası), V/348, II/389, XI/388.

Zührî'nin büyük bir imam olduğu, İmam Mâlik'in bile ondan hadis rivâyet ettiğini, 'güvenmemiş olsa rivâyet etmezdi'^[31] diyerek görüş beyân etmiştir.

2. 1. 1. b. İmam Mâlik'in (ö.179/795) Muvatta'ının Ka'nebî rivâyeti^[32]

Bu hadisin İmam Mâlik rivâyeti Muvatta'ın sadece Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî (ö.221/836) rivâyetinde “Mâlik> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah> Abdullah b. Abbas” şeklinde geçmektedir.

Ka'nebî nüshasında Hz. Ömer kaydı olmaksızın; hadisi doğrudan İbn Abbas rivâyet etmektedir. Bütün rivâyetlerde bulunan Hz. Ömer'in buradaki senette olmayışı bazı ihtimalleri akla getirmektedir. Abdullah b. Abbas bizzat Hz. Peygamber'den (sas) duysaydı Hz. Ömer'den rivâyet etmezdi. Öyleyse sahâbî mürseli olmalıdır. İbn Abbas'ın bu bilgiyi Hz. Ömer'den aldığı anlaşılmaktadır.

2.1.1.c. Ebû Dâvud et-Tayâlisî (ö.204/819), Müsned^[33]

Ebû Dâvud Tayâlisî> Süfyan b. Uyeyne> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah> Abdullah b. Abbas> Hz. Ömer.

2.1.1.d. Abdurrezzâk (ö.211/827), el-Musannef^[34]

Abdurrezzak> Ma'mer b. Râşid> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah> Abdullah b. Abbas> Ömer.

Musannef'in X. cildinin bir kısmı ve XI. cildin tamamı Abdurrezzak'ın hocası Ma'mer'den rivâyet ettiği hadisleri içermektedir.^[35] Ma'mer b. Râşid burada hem müellif hem de Abdurrezzak'ın şeyhi olarak gelmektedir.

Ma'mer b. Râşid (ö.153/770): DİA'nın ilgili maddesinin tanıtımında “Yemen'de hadisi ilk tedvin eden tâbiî, muhaddis ve fakîh”^[36] olarak takdim edilmektedir.

Basralıyken Yemen'e gitmiştir. Ebû Urve künyeli olup 153/770 yılında ölmüştür.^[37]

[31] Aynî, Umdetü'l-Kârî şerhi Sahihî'l-Buhârî, Beyrut, XIV/69.

[32] Mâlik, Muvatta, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivâyeti, Beyrut, 1992, I/33; (Ka'nebî bas-kısına ulaşamadığımız için buradan iktibas ettik.)

[33] Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsned, I/6, 29.

[34] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/272.

[35] Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 45.

[36] İ. Hatipoğlu, 'Ma'mer b. Râşid', DİA, Ankara, 2003, 27/552.

[37] İbn Sa'd, a.g.e., VI/72; İclî, Târîhü's-Sikât, I/435; İbn Hibbân, Meşahir, I/305.

Yemen’de yaşamış, 14 yaşında Katade’yi dinlemiştir. Zührî ve Yahya b. Ebî Kesir’i dinlemiş, kendisinden Süfyan-ı Sevrî, Süfyan b. Uyeyne ve İbn Mübârek, Şu’be ve Abdurrezzak rivâyet etmişlerdir.^[38]

“Yahya b. Maîn, Ma’mer’in Zührî’yi İbn Uyeyne’den daha iyi bildiğini söylemiş; kitabı yanındaiken rivâyet ettiklerinin çok daha sağlam olduğunu belirtmiştir.^[39] İclî (ö.261/875), Târîhü’s-Sikât’ta^[40] zikretmiştir. İbn Ebî Hatim’e göre, fakih ve sika olup ‘Sâlihu’l-hadis’tir.^[41] ‘Abdurrezzak kendisinden 10.000 hadis yazdığını söylemiştir.^[42]

Kütüb-i Sitte’de rivâyetleri mevcuttur.

2. 1. 1. e. Humeydî (ö.219/834) el-Müsned^[43]

Abdullah b. Zübeyir (Humeydî)> Süfyan b. Uyeyne>Zührî>Ubeydullah b. Abdullah> Abdullah b. Abbas> Ömer.

2. 1. 1. f. Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), Müsned^[44]

1- Abdullah (oğlu)>Ahmed b. Hanbel>Süfyan b. Uyeyne> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah>Abdullah b. Abbas> Ömer.

2- Abdullah (oğlu)>Ahmed b. Hanbel> Abdurrezzak> Ma’mer> Zührî> Ubeydullah b. Abdullah> Abdullah b. Abbas>Ömer.

2. 1. 1. g. Buhârî (ö.256/870) Sahih^[45]

Humeydî>Süfyan b. Uyeyne>Zührî> Ubeydullah b. Abdullah>Abdullah b. Abbas>Ömer. Buhârî’nin şeyhi Humeydî’den gelen rivâyet zinciri yukarıda geçmişti.

Bu hadis metni, verilen sened zincirleriyle, aşağıda da geleceği üzere, pek çok kaynakta rivâyet edilmektedir. ‘Ferd’ hadis olmakla birlikte, güvenilir râviler tarafından, senedinde bir kopukluk olmadan, şeyh-talebe münasebeti içinde rivâyet edildiğinden sahih kabul edilmiştir.

Burada rivâyetin kendisinden dağıldığı kimse, Zührî olmaktadır. İmam Mâlik’in “Hadisi ilk toplayan, Zührî’dir” sözü yukarıda geçmişti. Bu yüzden ‘müşterek râvî’ görüntüsü vermesi normaldir.

[38] Buhârî, et-Tarihu’l-Kebîr, VII/378; Müslim, Kitâbü’l-Künâ ve’l-Esmâ, Medine, 1984, I/625.

[39] İbn Ebî Hayseme, Tarih, I/325, 326; Zehebî, Mîzanü’l-İ’tidal, Beyrut, 1963, IV/154.

[40] İclî, Târîhü’s-Sikât, I/435.

[41] İbn Ebî Hâtim, el-Cerh ve’t-Ta’dil, VIII/257; Zehebî, Mîzânü’l-İ’tidal, IV/154.

[42] Zehebî, Mîzânü’l-İ’tidal, IV/154.

[43] Humeydî, el-Müsned, I/16.

[44] Ahmed b. Hanbel, I/24, 47.

[45] Buhârî, Enbiya 48 (IV/142).

Hadisin H. III. Yüzyıl sonuna kadar rivayet senedleri bulunmaktadır. Ferd olan bu hadisin ravileri Zührî'den sonra çoğalmaktadır. Makale boyutu hep-sini burada zikretmemize izin vermediğinden; isnad zincirleri verilmekle birlikte, ilk kaynağın ricali ele incelenecektir.

Bu hadisin başka sahabî ravisine ulaşılabilmesi sadece Hz. Ömer'in rivâ-yet ettiği anlamına gelmez. Nitekim İbn Abbas rivayeti de bulunmaktadır. Ayrıca yayınlanmamış yazılı kaynaklar bulunduğu gibi bizim erişemediği-miz kaynaklar da olabilir.

2. 2. Ne Buyurdu?/Söyledi?

'Ne buyurdu?' sorusunun cevabında, ilk muhatap olan sahabîlerin ne duydukları, bu sözden ne anlayıp aktardıkları ve sonrakilerin bu sözleri nasıl anlayıp aktardıkları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Ulaşılan ilk kaynak metni yukarıda verilmişti. Bu haber aynı zamanda Abdurrezzak'ın da rivayetidir. Ancak şeyhi Humeydi'nin rivayetini de içer-mesi açısından Buhârî metnini alıyoruz:

– عن عمر بن الخطاب: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تطروني كما أطرت النصارى عيسى ابن مريم ،
فإنما أنا عبده فقولوا: عبد الله ورسوله

"Abdullah b. Abbas der ki: Ömer'i (r.a.) minberde hutbe okurken duydum: Nebi (s) şöyle buyurdu: 'Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluyum. Bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyin!"^[46]

Şimdi hadisin söylendiği yer konusuna geçebiliriz.

2.3. Nerede Buyurdu?

2.3. 1. Hz. Peygamber Zamanında

Aşağıda 'Niçin Buyurdu?' sorusu kapsamında ayrıntılı olarak geleceği üzere, hadis kaynaklarında 'Allah Elçisi'nin önünde eğilme isteği'yle ilgili bazı haberler bulunmaktadır.

Tarih boyunca insanlar, makam mevki ve toplumdaki sosyal statülerin-den dolayı bazı insanlara, özellikle de başkanlarına ayrıcalık tanınması eğilimindedirler. Kral tipindeki yöneticiler de buna imkân sağlamışlardır. Ancak Allah Elçisi Muhammed (s) kul olmayı ve kul kalmayı seçmiştir. Bunu şu hâdiselerde açıkça görmekteyiz:

[46] Buhârî, Enbiyâ 48, (IV/142); Hudûd 31(VIII/25-26).

a- İslam'ın ilk yıllarında Habeşistan'a hicrette, kabile başkanı Cafer'in (r.a.) Habeşistan kralı Necaşî'ye Meryem Oğlu İsa hakkındaki İslam'ın görüşünü aktarırken, zayıf bir konumda bulunmasına rağmen, ağır suç sayılabilecek eylemde bulunmuş; kral Necaşî'nin karşısında eğilmemiştir.^[47]

Ma'mer b. Râşid'in (ö.153/770) Camii'inde "Muaz b. Cebel (ö.17/638) Şam'a gittiğinde Hristiyanların din adamlarının önünde eğildiklerini görür. Dönüşünde Allah Resûlü'ne konuyu açar. 'Siz, önünde eğilmeye daha lâıyksınız' deyince O da 'İnsanın insan önünde eğilmesini emretseydim kadının kocası önünde eğilmesini emrederdim'^[48] buyurduğu haberi bulunmaktadır.^[49]

b- Bir başka rivâyette Muaz, Şam'daki Hristiyanlara, din adamlarının önünde eğilmelerinin sebebini sorunca, 'Nebilere saygıdan dolayı' derler. Muaz bunu Hz. Peygamber'e anlatınca da Allah Elçisi, 'Onlar, Kitab'ını tahrif ettikleri Peygamberlere yalan söylüyorlar!' buyurur.^[50]

Ayrıca İbn Hacer'in (ö.852/1448) konumuzla ilgili hadisin şerhinde İbnu'l-Cevzî'den (ö.597/1200) aktardığı malumat bulunmaktadır: "Asıl yasak nedeni, Muaz b. Cebel'in Allah Elçisi'nden (s) önünde eğilmek için izin istediğinde bundan kaçınması ve insanın insan önünde eğilmesini yasaklaması hâdisesinden ortaya çıkıyor. Sanki o birilerinin övgü ötesinde aşırı gitmesinden korktu ve buyruğunu güçlendirerek yasaklama getirdi."^[51]

İbn Teymiyye (ö.728/1328), Yemen görevi sırasında birilerinin "Muaz'ın (r.a.) önünde eğilmek istediklerini kabul etmediği"^[52] bilgisini vermektedir.

Muaz'ın Yemen'e uzun süreli gitmesi H. 9. (Ağustos-630) yılındadır.^[53] Hz. Peygamber'in yaya olarak Muaz'ı uğurlaması sırasında geçen konuşmada hissettirildiği üzere^[54] Muaz dönmeden Yüce Allah Elçisi (s) vefat etmiştir. Öyleyse Yemen dönüşü önünde eğilmek isteği haberi daha önceki bir seferde olabilir. Ayrıca Şam dönüşü de olabilir.

[47] Ebû Dâvud et-Tayâlisî, I/270; Belâzûrî, Fütuhu'l-Büldan, Beyrut, 1988, s. 253; Beyhakî, Delailü'n-Nübüvve, Beyrut, 1988, II/297; Zehebî, Tarihü'l-İslâm, I/582; Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensur, II/752.

[48] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/301.

[49] Allah Elçisi'nin, 'eğer' diyerek de olsa, genelde insanın insan önünde, özelde kadının kocası önünde eğilmesini dillendirmesi, bize göre mümkün gözükmemektedir. Bu ruhu, 20. asırda, İstiklal Marşı Şairi'miz (ö.1936) şöyle dile getirir: "O rüku' olmasa dünyada eğilmez o başlar", Ersoy, Safahât, s. 426; konuyu "abartılı saygı" olarak ele alan bir çalışma için bkz. Hatice Eriş, "Eşler Arası Saygının Sınırları ve Secde Hadisi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Ü. SBE, İstanbul, 2005; A. O. Ateş, 'Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın' adlı çalışmasında "Kadınların Kocalarına Secde Etmesi" konusunu incelemiştir. s. 313-328.

[50] Ahmed b. Hanbel, IV/ 311, 381, 227-228; İbn Mâce, Nikâh 4 (I/595).

[51] İbn Hacer, Fethü'l-Bârî, XII/149.

[52] İbn Teymiyye, el-Müstedrek al-Mecmu-i Fetava Şeyhu'l-İslam, 1418, I/19.

[53] Kandemir, Y., "Muaz b. Cebel", DİA, İstanbul, 2005, 30/338.

[54] Ahmed b. Hanbel, V/235.

c- Ayrıca Dârimî, 'Birine Secde Etmenin Yasaklığı Babı'nda Kays b. Sa'd (ö. 60/679) ve Arabın birinin önünde eğilme isteği haberlerini verir. Kays, Hîre'ye gittiğinde halkın başkanlarının önünde eğildiklerini görüp kendi kendine, 'Rasûlullah, önünde eğilmeye daha lâyıktır' düşüncesini Allah Rasûlü'ne açar. Allah Elçisi: 'Kabrim'e uğradığında önümde eğilecek misin?' diye sorunca 'Hayır' cevabını alır. 'Bunu yapmayın!'^[55] buyurur ki haberin ardında yine 'kadının kocası önünde eğilmesi'^[56] hususu bulunmaktadır.

Bu rivâyet, 'kadının kocasının önünde eğilmesi haberi' olmaksızın, sorsuz olup; tevhid inancının özüne uygundur. Nitekim Hicaz Bölgesinde Yahudiler olduğu gibi Hıristiyanlar da vardı. Yahudilikten Müslümanlığa geçen Yahudiler gibi Müslüman olan Hıristiyanlar da bulunmaktaydı. Din değiştiren insanların geçmiş inanç ve kültürlerinden tamamen soyutlanması mümkün değildir. Kur'ân'ın nüzul sırası gözetildiğinde 13 yıllık Mekke Dönemi'nde Kur'ân'ın yarısı inmiş olup yoğunlaşılacak konu tevhid inancının yerleştirilmesidir. Müşrik kelimesi, en az kâfir kelimesi kadar gündemdedir. Müslüman olan Arapların hepsinin tevhid inancını özümsemiş olması beklenemez. Bu yüzden yaşadıkları tarih ve coğrafyada normal gözükken şeyleri kendileri de yapmak istemiş olabilirler. Nitekim Ebû Vâkîd el-Leysî anlatır: "Allah Elçisi (s) ile birlikte Mekke'den Huneyn seferine çıktık. Kâfirlerin/Müşriklerin 'Zâtü Envât' adında kutsal saydıkları ve silahlarını astıkları bir ağaçları vardı. Öylesine büyük ve yeşil ağacın bir altından geçerken 'Ey Allah'ın Rasûlü! Onların Zâtü Envât'ı gibi bize de bir kutsal ağaç yap' dedik. Bunun üzerine, Nefsim kudretli ellerinde olan Allah'a yemin ederim ki, kavminin Musa'ya, 'Bunların taptıkları gibi bize de bir tanrı yap'^[57] dedikleri gibi diyorsunuz. Siz hâlâ cahiliye insanı gibi düşünüyorsunuz. O bir sünnet/gelenektir ki sizden öncekilerin yolundan yürüyeceksiniz"^[58] buyurdu. Hicretin 8. yılında (m.630), Huneyn Seferi öncesinde gerçekleşen bu hâdis'e, Mekke'den hareket eden onikibin kişilik bir ordunun içinde^[59] ortaya çıkmıştır.

O daha hayattayken bu vb. secde/önünde eğilme hâdiselerinin geçtiğini görmekteyiz. Bütün bu rivâyetlerin ortak noktası, o tarih ve coğrafyada, komşu ülkelerde halk tarafından, şu veya bu nedenle, büyük bilinen kişile-

[55] Dârimî, Salât 159 (I/281); Ebû Dâvûd, Nikâh 39-40 (II/604-605).

[56] Bkz. Dîpnot 48.

[57] Bkz. A'raf, 7/138

[58] Ahmed b. Hanbel, V/218; Tirmizî, es-Sünen, İstanbul, 1992, Fiten 18 (IV/475).

[59] Adil Yavuz, Hadislerde Mekkilik ve Medenilik, Ankara, 2007, s. 151.

rin önünde eğilindiği ve bu âdetin Hz. Peygamber'e de yapılması isteğinin bizzat kendine iletilmesidir. Allah Elçisi'nin (s) buna karşı çıktığı kesindir.

Başka bir habere göre, Yahudilerden biri Hz. Peygamber'e gelerek Müslümanlardan birinin kendisine tokat attığını şikâyet etti. Hz. Peygamber, o Müslümanı çağırttı: - Onun yüzüne neden vurdun? - Yahudî'nin bulunduğu yerden geçerken Hz. Musa'nın bütün insanlardan daha üstün olduğuna yemin ettiğini işittim. 'Muhammed'den de üste mi yükseltti?! dedim ama öfkelenmişim; bu yüzden tokatladım' deyince Hz. Peygamber: "Peygamberler arasında şu, şundan daha hayırlıdır demeyiniz!"^[60] buyurdu. Çünkü Kur'ân'da: "İşte bu peygamberlere Biz birbirinden farklı üstünlükler verdik. Allah, onlardan kimiyle söylemiş, kimini de derecelerle yükseltmiştir"^[61] buyrulmaktadır.

Acaba bu hadis, sahâbe kuşağı ve sonrasında bir şekilde gündeme gelmiş midir?

2.3.2. Sahâbe Kuşağı ve Sonrasında

Sonraki kaynaklar ve şerhlerde de bu konuda net bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak rivâyet sürecine bakıldığında bu hadisi Hz. Ömer'in, Mescid-i Nebevî'nin minberinden cemaate, konuyu önceden tasarladığı için 'özel gündemli' diyebileceğimiz Cuma hutbesinde konuştuğu bilgisi açıkça görülmektedir.

Hız. Ömer bu sözü, bir Cuma günü, Mescid-i Nebevî'nin minberinden cemaate söylemiştir. 'Ömer minbere çıkınca/minbere oturdu/minberde dinedi'^[62] gibi cümlelerden bu mekân açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda mekân, Mescid-i Nebevî minberi, cemaat da sahâbe ve tâbiün olmaktadır. Ancak haber sadece genç sahabî Abdullah b. Abbas kanalıyla bize ulaşmaktadır.

2.4. Ne Zaman Buyurdu?

2.4.1. Hz. Peygamber Zamanında

Hız. Peygamber'in ne zaman söylediği konusunda bir bilgiye ulaşamadık. Hız. Ömer'den gelen 20 kadar rivayette "قال/يقول" fillerinin kullanılması, Hız. Peygamber'den duyması olarak algılanabilir.

[60] Buhârî, Diyât 32 (VIII/47-48).

[61] Bakara, 2/253.

[62] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439; Hatîb Bağdadî, el-Fasl li'l-Vasl, I/489; Humeydî, el-Müsne'd, I/16; Buhârî, Enbiyâ 48 (IV/142); Bezzâr, Müsne'd, I/47; İbn Hibbân, et-Tekâsîm, III/256.

2.4.2. Sahâbe Kuşağı ve Sonrasında

Abdullah b. Abbas'ın anlattığına göre, 'Ömer'in hilafetinde, son olarak hac yaptığında biz Mina'daydık', 'Medine'ye geldik; Cuma günüydü', 'Ömer'in hilafetinin sonu' 'Zilhicce ayının sonunda Ömer Medine'ye geldi, bir Cuma günüydü'^[63] ifadelerinden şehid edilmeden önceki haccını anlıyoruz. Hz. Ömer (26 Zilhicce) 23/644 yılında şehid edildiğine göre, ölümünden önceki Zilhiccenin son Cuma'sında olup; üzerinden bir ay geçmediği anlaşılmaktadır.

2.5. Nasıl Buyurdu?

Nasıl buyurdu? sorusu da anlama faaliyetinin önemli bir parçasıdır. Bu soru kişi ve eyleminin niteliğini gösterdiği için, yazılı metinlerde kayıp sayılan beden diliyle ilgili bazı verileri geri döndürme imkânı olabilir.

Nasıl buyurduğu konusunda yukarıdan beri andığımız rivâyetlere baktığımızda bu sorunun özel bir cevabı bulunmamaktadır. 'Nerede Söyledi?' sorusunun cevabında Hz. Ömer'in 'insanlara cuma hutbesinde', özel gündemle söylediği ortadadır. Yani her cuma hutbesinin konusu olmakla birlikte bu hadisin geçtiği hutbe ve konusu, hac zamanında duyulan bir hâdisenin çözümü için, özellikle seçilmiştir. Nitekim aşağıda İbn Abbas'ın, muhatabını kızdıracak olan 'Ömer bugün daha önce söylemediği sözler söyleyecek' demesi, 'özel gündem'le konuştuğu düşüncesini akla getirmektedir.

Bunun ne olduğu 'Neden/Niçin Söyledi?' sorusunda açıkça belli olacaktır.

2. 6. Niçin Buyurdu?

Niçin Söyledi? sorusu öncelikle 'söylemesine neden olan olay'ı akla getirmektedir. Buna Sebebu'l-Hadis veya 'Sebeb-i Vürûd'^[64] denildiği bilinmektedir.

2.6.1. Hz. Peygamber Zamanında

Bu sorunu cevabı, terim olarak 'sebebu vürûd' olarak ifade edildiğinden ilgili başlık altında incelemek istiyoruz.

İbn Hacer (ö.852/1448) bu hadisin rivâyetinden sonra İbnu'l-Cevzî'den (ö.597/1200) bir metin aktarır: "Bir şeyin yasaklanması, onun mutlaka meydana geldiğini göstermez. Çünkü biz Hıristiyanların İsâ hakkında iddia ettiklerini Nebimiz hakkında söyleyen birini bilmiyoruz." Sonra Muaz b. Cebel hadisinden anlaşıldığına göre yasağın asıl nedeni, önünde eğilmeye izin istediğinde, bundan daha öteye gitmelerinden korktu ve abartılı övmeyi

[63] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439; Bezzâr, Müsned, I/46; Hatîb Bağdadî, el-Fasl li'l-Vasl, I/488, 489; Bezzâr, Müsned, I/46; İbn Hibbân, III/255; Hatîb Bağdadî, el-Fasl li'l-Vasl, I/489.

[64] Bkz. Aydınlı, s. 276-277; Uğur, s. 82-83.

yasakladı”^[65] demektedir. İbnu'l-Cevzî'nin bu sözü daha sonra olmayacağı anlamına gelmez. İsa'nın (a.s.) seviyesinde bir şey söylenmediği doğru olabilir ancak 'yüceltme arzusu'nun tehlikeli sonuçlar doğurduğu ortadadır.^[66]

Satır aralarından, burada söylenmek istenen bir hâdisе sezilmektedir. Bu hâdiselerin ortak noktasını aldığımızda, birilerinin Hz. Peygamber'in önünde eğilme isteği'ne karşılık O, bu sözü söylemiş olmalıdır. 'Kul ve Rasûl' kimliğinden Rasûl kimliğini birilerinin yanlış algılaması sonucunda kutsanması, İsa'nın (a.s.) başına gelen şeyin ümmetince yaşanmaması için, önceden tedbir almış olmalıdır.

2.6.2. Sahâbe Kuşağı ve Sonrasında

Bir hadisin sahabe dönemi ve sonrasında, bir vesileyle rivayet edilmesine "Sebebu Zikri'l-Hadîs" denilmesi önerilmektedir.^[67]

Hz. Ömer'in bu hadisi rivâyet edişinin sebebi bazı kaynaklarda açıklanmaktadır. Abdurrezzâk'ın Musannef'inde, İbn Hişam (ö.213/828) es-Sîretü'n-Nebevîyye'sinde, Buhârî'nin Sahîh'inde, Bezzâr'ın (ö.292/905) Müsned'inde, İbn Hibbân'ın et-Tekâsîm'inde, Taberânî'nin (ö.360/970) Mu'cemu'l-Evsât'ında ve Hatîb Bağdadî'nin^[68] işaret ettiği uzun hadise göre, Abdullah b. Abbas hâdiseyi, yaklaşık olarak, şöyle hikâye etmektedir:

Hz. Ömer'in şehid edilmesi nedeniyle 'son haccı ve halifeliğinin son yılı' olduğunu öğrendiğimiz hâdisede Abdurrahman b. Avf, Mina'da Abdullah b. Abbas'ın yanına gelir. İbn Abbas'a şu hâdiseyi duyup duymadığını sorar: Adamın biri Hz. Ömer'in yanına gelip 'Hz. Ömer ölünce yerine falan kişiye biat edeceğiz' sözünü birinden duyduğunu söyler. Hz. Ömer, 'Halkı toplayıp yöneticileri konusunda uyaracağım' deyince Abdurrahman b. Avf: 'Bu işi hicret yurdu Medine'de yapmasının daha uygun olacağını' önerir. Medine'ye dönüşün ilk Cuması gelir. Hâdiseye ilk şahit olan Abdurrahman ve ondan duyan İbn Abbas, Mescid'e varırlar. İbn Abbas, Saîd b. Amr b. Nüfeyl'in minberin dibinde oturduğunu görür ve yanına oturur. Cuma vakti olunca Ömer içeri girer. İbn Abbas, Saîd'e: 'Ömer bugün daha önce söylemediği sözler söyleyecek' deyince muhatabı Saîd kızar ve 'Söylenmedik neyi söyle-

[65] İbn Hacer, Fethü'l-Bârî, XII/149; Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Sultan Muhammed, Cem'ü'l-Vesail fi şerhi'ş-şemail, Mısır, [t.y.], II/129. İbnu'l-Cevzî'nin tedavülde bulunan 15 kadar eserinde bu bilgiyi bulamadık.

[66] Bkz. Erul, B., Uydurma Rivâyetlerde Peygamber Tasavvuru', s. 420-423; Siret Tedkikleri, s. 56-60.

[67] Işık, Mustafa, Sebebu Zikri'l-Hadîs Bağlamında "Men Kezebe Aleyye" Örneği, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2014, Sayı: 18, s.7-32.

[68] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439; İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebevî, II/658; Buhârî, Hudûd 31(VIII/26); Bezzâr, Müsned, I/47; İbn Hibbân, et-Tekâsîm, III/257; Taberânî, Mu'cemu'l-Evsât, V/104; Hatîb Bağdadî, el-Fasl li'l-Vasl, I/490.

yecekmiş!' diye tepki gösterir. Ömer minbere çıkar, Hz. Peygamber'in vefatının hemen ardından meydana gelen, İslam Tarihi'nde 'Benî Sakife' adıyla geçen, Hz. Ebûbekr'in halife seçilmesi hâdisesinden bahseder. Bu hadis de hutbe içerisindedir.

Halife Hz. Ömer'in Hutbesi'nde söylemesi, nasihattan uyarıya kadar uzanan bir çizgide düşünülebilir. "Toplum gemisinin kaptanı" olarak, toplum fertlerine sorumluluklarını hatırlatmak için söylemiş olmalıdır.

Acaba ale'l-ebvab sistemle kitaplarını telif eden hadis imamları bu hadisi nasıl anlamışlardır?

2.6.3. Hadis İmamlarının Bu Rivâyete 'Fıkhu'l-hadîs' Açısından Yaklaşımları

Muhaddislerin hadisleri nasıl algıladığını anlamak için, hadisleri eserlerinde hangi Kitap ve Bab başlığı altında ele aldıklarına göz atmak gerekir. Buna Fıkhu'l-hadis^[69] denir. Fıkhu'l-hadis, hadislerin anlaşılmasını kolaylaştıran klasik hadis ilimlerindedir. Hadisin niçin söylendiğini anlama konusunda öncelikle geçmişin mirasından faydalanmalıyız. Ancak bunu yaparken bilgileri yığmak yerine bugün bizi ilgilendiren bilgilere yer vermeliyiz.

2.6.3.a. Ale'l-Ebvâb/Konularına Göre Yazılmış Hadis Eserlerine Göre Bu Hadis

İlk olarak Ma'mer b. Râşid'in Câmii'nin (باب المدح)^[70] 'Övgü Babı'nda bu hadis rivâyet edilmiştir. Hadisteki fiil 'aşırı övmek/abartmak' anlamına geldiğinden İsâ (a.s.) aşırı övüldüğü için ilah düzeyine yükseltildiğinden ve övgüde aşırılık da insanları yanılsa götüreceğinden Hz. Muhammed, ümmetini önceden uyarmıştır. Görüldüğü üzere hadis, ele alındığı babla uyum içindedir. Ancak bizim amacımız bu uyum değil; hadisin niçin söylendiğini tesbite çalışmaktır.

Abdurrezzâk'ın Musannef'inde, 'Beni Sakife'de Hz. Ebû Bekir'e Biat Edilmesi' konusunda geçer ki Hz. Ömer'in Cuma hutbesinde, halefi konusunda Müslümanları uyarmak için yaptığı konuşmada^[71] bu hadisi rivâyet ettiğini görmüştük. Abdurrezzak, şeyhi Ma'mer gibi ya da kendisi medh/övgü konusunda bu hadisi değerlendirmiştir. Aşırılığın götüreceği kötü sonuçtan sakındırmak için burada zikredilmiştir. Hz. Ömer de başka bir aşırılığı ön-

[69] Hâkim en-Nisâbü'rî, Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis, thk. M. Hüseyin, Beyrut, 1977, s. 63; Tahir el-Cezairî, Tevcihü'n-Nazar ila Usuli'l-Eser, thk. A. Ebû Gudde, Haleb, 1995, I/423; Bkz. Görmez, a.g.e. s. 110-117.

[70] Ma'mer b. Râşid, Cami, III/333, 337.

[71] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439, XI/272-273.

lemek için, özellikle bu hadisi sahâbe ve tâbiünden oluşan seçkin bir cemaate, özel gündem belirleyerek, hutbede okumuştur.

Dârimî Kitabı' r-Rikâk'da, 'Nebi'nin (s) 'Beni aşırı övmeyin' Sözü Babı'nda^[72] rivâyet eder. Burada hadis metninin bab başlığı yapıldığını görürüz. Böyle durumlarda başlıkla hadis arasındaki ilgi doğrudan olduğundan yoruma gerek kalmamaktadır.

Buhârî'nin Kitabı'l-Hudud'da tamamını verdiği hadis metninin Kitabı'l-Enbiyâ'nın 48. babında Meryem'le ilgili 'Kitapta Meryem'i an!^[73] âyetinden sonra ele aldığı hadislerin sonlarına doğru^[74] sadece bu paragrafı rivâyet ettiğini görürüz. Yani Hz. Muhammed Meryem'in hamile kalması ve İsâ'nın (a.s.) doğumundaki olağanüstülükler yüzünden abartılarak yüceltilen İsâ'nın konumundan ders alınması için uyarıda bulunmuştur.^[75]

İbn Huzeyme (ö.311/925) Sahîh'inde bu hadisin bir parçasını Kitabı'l-Vudû'un 'Temizlenmenin Farz Olmaksızın Müstehab ve Faziletli Oluşu' bablar kümesi'nin bir babında bu hadisi 'bab başlığı' olarak kullanmıştır. 'Abdest Aldıktan Sonra Kelime-i Şehâdet Getirmenin Ancak Hıristiyanların Meryemoğlu İsâ'ya Yaptıkları Gibi Aşırı Övmeyip O'nun Allah'ın Kulu ve Elçisi Olduğunu Söylemenin Fazileti Babı'nın^[76] başlığında kullanır. Abdest aldıktan sonra İslam'ın sloganı^[77] kelime-i şehâdeti dua olarak okumak, kişinin öncelikle kendine yaptığı bir telkin olup, aşırılığa gitmesini önleme tedbiridir.

İbn Hibbân'ın (ö.354/965) et-Tekâsîm'de, Nevâhî Kısmı'nın 43. nev'i olan (الزجر عن أشياء لأسباب موجودة وعلل معلومة مذكورة في نفس الخطاب)^[78] = 'Metinde Geçen Sebeplerden Dolayı Bazı Şeylerden Sakındırma' konusunda zikreder. Burada, yasa ve nedeni birlikte ele alınmıştır. 'Metinde Geçen Sebep' olan 'aşırı övme' yoruma gerek bırakmayacak kadar açıktır.

Bir hadisi anlamayı beş kategoride ele alan Görmez, 'birincisini zihnin belirlediği aşikârdır' der ve 'terâcim/ bab başlıkları'nın bu vazifeyi gördüklerini söyler.^[79] Biz de hadis müellefatının 'Mukaddime' bölümlerinin

[72] Dârimî, II/626-627.

[73] Meryem, 19/16.

[74] Buhârî, Hudûd 31(VIII/25-26); Enbiyâ 48 (IV/142).

[75] "Hz. Peygamber'in nübüvvetine ispat olarak muhaddislerin getirdikleri bütün deliller içinde, hadis tenkit prensipleri tatbik edildiğinde en zayıf olanlar, onun doğum öncesi ve doğumunda meydana geldiği ileri sürülen olaylarla ilgili rivâyetlerdir, denilebilir." Erdinç Ahadlı, Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği, s. 123.

[76] İbn Huzeyme, Sahîh, I/103, 110.

[77] "Slogan (Fr.): Bir düşüncüyü kolay hatırlanıp tekrarlanabilir bir biçimde ifade eden kısa, çarpıcı söz" (Türkçe Sözlük, II/1318) olarak tarif edilmektedir. Günlük dilde kullanılırken 'içi boş slogan' denmişse, bu slogan kelimesinin içini boşaltmaz.

[78] İbn Hibbân, et-Tekâsîm, III/257.

[79] Görmez, a.g.e. s. 203-204.

de bu işi gördüğünü düşünüyoruz. Mesela Beyhakî (ö.458/1065)Medhal'de (بَابُ مَا يُكْرَهُ لِأَهْلِ الْعِلْمِ وَعَيْرِهِمْ مِنَ التَّكْبَرِ)^[80]= 'Kibirleşmenin İlim Adamları ve Başkalarına Mekruh Olduğu Babı'nda bu hadisi değerlendirmektedir. Allah Elçisi (s) kibirlenmeyip alçakgönüllü davrandığına, 'beni abartmayın/beni aşırı övmeyin' buyurduğuna göre, onun yolundan gidenlere de kibirlenmemek düşer. Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ'ya Giriş'te bunu rivâyet ettiğine göre, 'zihni hazırlık' burada da geçerlidir. Müellif, okuyucunun zihnini, takdim edeceği hadis ve sünnetin anlaşılması için hazırlamaya çalışmaktadır. Ayrıca Beyhakî'yi, kendisini kibre kaptıran âlimleri hatırlatarak, otokritik yapan biri olarak görürüz.

Begavî (ö.516/1122) bu hadisi Kitabı'l-Fedâil'de, 'Hz. Muhammed'in Tevazuu' babında^[81] değerlendirmektedir.

Hz. Ömer'in, yerine geçecek kişinin başa getirilmesinde meydana gelecek bir 'aşırıktan sakındırma' konusundaki hutbesinde yer alan bu hadis, yurkardan beri belirttiğimiz farklı bablarda kaydedilmiş olsa da, esasen aşırıktan sakındırmanın ta kendisidir.

2.6.3.b. Müstakil Konularda Yazılmış Bazı Eserlerde Bu Hadis

Hz. Muhammed (sas) tarihî bir şahsiyet olduğu için, tarih ve tarihle ilintili ne kadar ilim varsa, her birinde bir sözü veya davranışı olabilir. Her sözünün hadis edebiyatında olması gerekmez, özelde siyer genelde İslam tarihi kaynaklarından yararlanılabilir. Nitekim "Rasûlullah'ın sünnetini yalnızca hadis kitaplarında aramak yanlıştır. Kur'ânî öncüller oluşturulduktan sonra, Hz. Peygamber'in sünnetini bulma ve kavrama yoluyla bize intikal etmiş her tarihî malzeme (hadis, sîret, tarih, tefsir, tabakât kitapları) yol gösterici olabilir."^[82] Nitekim Kettânî (ö.1345/1926) âdâb ve ahlâk üzerine yazılmış müstakil kitapları, şemâil, siyer ve megazî kitaplarını da kaydeder.^[83] "Sîret ve tarih kitaplarının hadis ilmi ile ilgisi" dile getirilmekte, hâkim düşüncenin aksine, "tarihin hadisten daha güvenilir olduğunu ileri süren ilim adamları da olmuştur"^[84] denilmektedir.

Bu hadis Tirmizî'nin (ö.279/892) Sünen'inde bulunmamaktadır. Şemâil'de ise 'Allah Rasûlü'nün Alçakgönüllü Oluşu Babı'nda^[85] zikretmiştir. Zaman ve ortam 'hükümdar peygamber' olmasına uygun iken Hz. Muhammed'in

[80] Beyhakî, Medhal ile's-Süneni'l-Kübrâ, thk. M. Z. A'zamî, Kuveyt, t. y. I/332.

[81] Begavî, Şerhu's-Sünne, XIII/246.

[82] Zeyveli, Kur'ân ve Sünnet Üzerine, s. 16.

[83] Kettânî, Hadis Literatürü, s. 42, 62-90, 215.

[84] Erul, Sîret Tedkikleri, s. 252.

[85] Tirmizî, el-Şemâilü'l-Muhammediyye, Beyrut, t. y. s. 189.

‘kul peygamber’ olmayı seçmesi alçak gönüllü olmaktan da öte bir şeydir. Burada ‘tevazu babı’nda geçmesi, ümmete de bir mesajdır.

Beyhakî (ö.458/1065) Şuabu'l-İman'da (قوينًا في جهلته و ميلاء الله صلى الله عليه وآله في لصفه) = ‘Nebi'nin (s) İsmet sıfatı/masum olması’ konusunda açıklama sadedinde Rasûl'ün (s) alçakgönüllü olduğu ve övgüde abartıyı sevmeyi anlatırken böyle buyurduğunu^[86] söyleyerek bu hadisi zikreder. Tirmizî, Beyhakî ve Kâdî İyâz (ö.544/1149)^[87] görüş birliği içindedir.

Bu hadis metni şemâil türü eserlerde tevazu bâbında ele alınmış olsa da, biz bu görüşe katılmıyoruz; bu cümleyi gerçek anlamında algılıyoruz. Çünkü alçak gönüllülük yorumu, onu abartılı anlatmanın yolunu açmaktadır. Yüceltmeci davrandığı bilinen şemâil müellifleri için de bir gerekçedir. Oysa hadis metni, aşırılıkları önlemek amacıyla söylenmiştir.

Ülkeler, diller ve kültürleri farklı olsa da davranışlar aynı olabilmektedir. Mesela, Ebû Şâme (ö.665/1268) der ki: “Allah Elçisi (s) ve başka erenlerden dua ve yardım talebiyle medet ummak, onların gaybı bildikleri vb. küfür şeylere inanarak -ki halkın çoğu Mevlid-i Nebi (s) vb. törenlerde bulunuyor- Evliyâ adını verdikleri kimselerden yardım dilemek, aşırılıktır. Buhârî'nin Sahih'inde geçtiğine göre”^[88] diyerek bu hadisi kaydetmektedir. ‘Benim peygamberim seninkinden üstündür’ anlayışına tepki olarak yazılan Süleyman Çelebi'nin (ö.825/1422) Mevlid'i, yüzyıllarca halkın tabanında ‘yüceltmeci peygamber’ anlayışını artırmıştır. Aslında Kur'ân'daki buyruk, ‘Rasûller'in bazısına inanıp bazısına inanmamayı ve aralarında üstünlük yarışı yapmayı’^[89] yasaklamaktadır. Nitekim Hatiboğlu yaptığı bir söyleşide “Hristiyan rahipleri Hz. İsa'yı nasıl adladılarsa, biz de Müslüman cephesi olarak, “siz mi Hz. İsa'da şu fazileti görüyorsunuz, bizimki sizden daha üstündür” yarışına girmişiz. Âlimlerimiz, onlarda görülen her mucizenin aynısını, daha fazlasıyla bizimki göstermiştir yarışına girmişler. Böyle bir yarışın Kur'ânî temeli yoktur”^[90] demektedir.

2.6.3.c. Hadis Şerhleri

Hadis şerhleri, şerh edilen kitabı merkeze alarak hadis çevresinde söylenebilecek birçok şeyi dile getiren bir literatürdür.

[86] Beyhakî, Şuabu'l-İman, III/66,72.

[87] Kâdî İyâz, el-Şifâ el-Şifâ bi Ta'rifî Hukukî'l Mustafa, Amman, 1407, I /262-263.

[88] Ebû Şâme, el-Bâis, s. 110.

[89] Bakara, 2/285.

[90] M. Sait Hatiboğlu, “Hz. Peygamber'i Taklit, Peygamber'i Örnek Almak Değildir”, İktibas Dergisi, Sayı: 328, Nisan 2006.

Hadisimizin dile getirildiği şerhlerden, gerekli olduğuna inandığımız bazı iktibaslar yapacağız. Bu hadisin ayrıntılı bir şekilde gündeme gelişine ilk önce Tîbî’de (ö.743/1342) rastlarız. Tîbî, önce İtra’ın övgü ve yalanda aşırı gitmek olduğunu belirtir. Hristiyanların İsa’yı övmeye aşırı gittikleri ve onu Tanrı’nın oğlu saydıklarını söyler. Allah Elçisi (s) sahâbenin kendisini aşırı övmelerini yasakladı dedikten sonra: “İsa Mesih anlayışından Meryem’in oğlu İsa kavramına dönmek, onu İlah olmaktan uzaklaştırmaktır. Yani övgüde aşırı gidip Tanrıca ve İlah oğlu anlayışına saptılar. Oysa Yüce Allah “Ey Ehli Kitab; dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih; Allah’ın peygamberi, O’nun Meryem’e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur” ayetini zikreder.^[91]

İbn Hacer (ö.852/1448) bu hadisin, uzun Sakîfe hadisi’nin bir parçası olduğunu belirttikten sonra İbnü’t-Tîn’in açıklamalarına yer verir: “Hristiyanlar İsa’yı aşırı övmüş; bazıları Allah’la birlikte algılamış, bazıları bizzat İlah olduğunu iddia etmiş, bazıları da Allah’ın oğlu kabul etmişlerdir. Ardından “Ben Allah’ın kuluyum” şeklinde yasaklama geldi”^[92] demektedir.

Aynî (ö.855/1451) ‘İtra’ kelimesi ve hadis hakkında ‘hadisin bab başlığı ile münasebeti, İsâ (a.s.) iledir’^[93] derken haklıdır çünkü burada bab başlığı, Kitabü'l-Enbiyâ'nın 48. babında, sadece Meryem’le ilgili ‘Kitapta Meryem’i an!’^[94] âyetinden sonra ele alınmaktadır.^[95]

Hiz. Peygamber’in, İsâ’nın başına gelenin, kendi başına gelmemesi için uyarıda bulunması da bu kapsam içindedir. Konu ‘sakındırma’ olunca, Sakîfe’de, Ensar-Muhacir kavramlarına bağlı olarak ‘müminlerin emiri’nin Ensardan seçilmesi gerektiği masum bir düşünce gibi gözükülebilir. Abartı sonucu liyakat yerine asabiyet gibi bir aşırılığın ortaya çıkmasından korkan Ömer, ölünce yerine geçecek kişi konusunda cemaati uyarmıştır.

5N1K’dan hareket etmemize rağmen anlama çalışmamız bununla sınırlı değildir. Son zamanlarda yapılan bir metodoloji çalışmasında, ‘Hadislerin Anlaşılması’nı incelenmekte; ‘Hz. Peygamber’den bize kadar gelebilen bir söz veya uygulamayı doğru anlayabilmek için sorular önerilmektedir. Bunların yedi tanesi 5N1K formülünde olup “Kime Buyurdu ve Ne Sıfatla Buyurdu?”^[96] soruları yeni öneridir.

[91] Tîbî, Şerhu’t-Tîbî ala Mişkati’l-Mesâbîh, X/3146; Nisa, 4/171.

[92] İbn Hacer, Fethü’l-Bârî, VI/490, XII/149.

[93] Aynî, Umdetü’l-Kârî, XVI/37.

[94] Meryem, 19/16.

[95] Aynî, Umdetü’l-Kârî, XVI/37; Buhârî, Enbiyâ 48 (IV/142).

[96] Görmez, a.g.e. s. 205.

2.7. Hangi Sıfatla Söyledi?

Hız. Peygamber'in birincisi 'insan' olmak, ikincisi 'Allah'ın Elçisi' olmak özellikleri vardır. O devlet başkanı, kadı/hâkim, müftü, idareci, eğitici vb. sıfatlarıyla konuşmuş ve bazı davranışlarda bulunmuştur. Haliyle, hadis ve sünneti anlamak için Hız. Peygamber'in bunları hangi sıfatla gerçekleştirdiğini bilmek de önemlidir. Ancak bunu belirlemek her zaman kolay olmamaktadır.

Toplumun önem vermediği veya siyasî, resmî, dinî vb. sıfatları olmadan konuşan kimselerin sözleri önemsenmez. Siyasî ya da resmî kimliği olmadan söylenen bir cümlenin bu kimliklerden biriyle söylendiğinde farklı algılandığı her zaman görülmektedir.

Akseki (ö.1951) "Peygamberimiz (s) Efendimizin tebliğ, fetva, kaza ve imamette olan tasarruflarını birbirinden ayırmak ve onları bilmek, hadis ve sünnetle meşgul olanlar için, son derece faydalı ve lazımdır. Çünkü peygamberden naklolunan şeyler çok kere hangi sıfatla olduğu tasrih edilmediğinden, bunlarda maksat gizli kalıyor"^[97] demektedir. Fıkhu'l-hadîs anlamındaki fıkıh eksenli okuma'da muhaddisler "Hız. Peygamber'in beşerî, nebevî, idarî ve askerî tasarruflarını dikkate almışlardır."^[98] Bir devlet başkanı olarak, bir aile reisi olarak söylemi farklı şekilde olacaktır. Yine bir komutan olarak söyledikleri ile bir ibadet esnasında meselâ bir hacda, ya da mescidde hutbe irad ederken kullandığı üslup ve sözlerindeki bağlayıcılık doğal olarak birbirinden farklı olacaktır.^[99]

2.7.a. Hız. Peygamber Zamanında

İlk Müslüman olan kişinin kısaca kendini ifade etmesinin adı 'Kelime-i Şehadet'tir. Şehadetin ana fikri ise, Allah Elçisi'in (s) kul ve elçi olmasının öncelikle kabul edilmesidir. 'Abduhu/O'nun kulu' ifadesi ise Hıristiyanlıktan ayrılma noktasıdır.

Hız. Peygamber bir sahabiye 'et-Tahiyyât' duasını öğretirken adam tekrar esnasında yanlışlıkla "Muhammed Allah'ın Rasûlü ve kuludur" demiştir. Hız. Peygamber, "Ben Rasûl olmazdan önce kul idim. 'Şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür de!'"^[100] buyurarak adamın yanlışını düzeltmiştir.

[97] K. Burslan- H.- Erdem, Riyâzu's-Salihîn ve Tercemesi, Ankara, 1972, s. XVII.

[98] Erul, B., İslam Geleneğinde Hadisleri Farklı Okuma Biçimleri, Ankara, 2004. s. 100, 108.

[99] Karataş, M., "Hadisleri Yeniden Anlamak", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, s.137.

[100] Abdurrezzâk, el-Musannef, II/205.

Bir düğünde, def çalarak Bedir şehitlerini anan kadının “Aramızda yarın ne olacağını bilen bir Rasûl vardır” diyen kadına ‘Öyle deme; daha önce söylediklerine devam et.’^[101] buyurmuştur.

Hız. Peygamber bu sözü ‘Allah’ın Elçisi’^[102] olarak ve peygamberlik sıfatıyla söylemiştir. O’nun ‘Kul’^[103] ve Rasûl’ kimliğini gösteren pek çok hâdise ve hadis olmasına rağmen yukarıda zikredilen olay ve söz onun ‘önce kul sonra Rasûl’ olduğunu kendi ağzından ifade etmektedir.

2.7.b. Sahâbe Kuşağı ve Sonrasında

Hız. Ömer ‘Müminlerin Emîri’ sıfatıyla bu sözü aktarmıştır. Mekân ve zaman sorularında gördüğümüz gibi, konuşmasına bu hadisi ‘planlı olarak’ koymuştur. Çünkü kendisinden sonra sıradan birinin hilafet mevkiine geçmesini istememekte; sahabeyi uyarmaktadır.

Söylenen mekânın Mescid-i Nebevî olması, dinleyenlerin sahabe ve tâbiûn olması, Hız. Ömer’den gelen rivâyetin de tek bir kişiden gelmesine rağmen, ravileri sika olduğu için güven unsuru oluşturmuş; hadis imamlarınca tahrir edilmiş olmalıdır.

Sözün kimlere söylendiği de metni anlama konusunda önem arz etmektedir.

2.8. Kime/Kimlere Buyurdu?/Söyledi?

Hitabette ‘muhatabın durumuna göre konuşmak’ esastır. Bu soru ‘anlama ameliyesinin diğer tarafını, yani sözün muhatabının kim olduğunu belirlemek için sorulur. Tarihsel bir sözü veya yazılı bir metni anlamak için muhatabı belirlemek son derece önemlidir. Zira konuşan ve yazanın zihninde bir şey ifade etme arzusunu uyandıran, muhatabın kendisidir. Her hitab, öncelikle muhatab içindir.’^[104] Bu anlamda, Arap Edebiyatında ‘Her yerde söylenmesi gereken bir söz vardır’^[105] mantığından hareket edilmelidir. Türkçe’deki “Düğüne giden oynar, ölüye giden ağlar’ atasözü de benzer bir mantık içermektedir.

Hız. Ömer, konuşmanın başında “Kim bunları ezberler ve anlarsa, ulaşabildiği yere kadar rivâyet etsin. Kim de öğrenemez ve kavrayamazsa, benim hakkımda yalan yanlış sözler söylemesi hususunda hakkımı helal etmiyo-

[101] Buhârî, Megâzi 12; Nikâh 47; İbn Mâce, Nikâh 21; Tirmizî, Nikâh 6; Begavî, Şerhu’s-Sünne, 9/47; Ayrıca bkz. A’raf, 7/188.

[102] Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/ 40; Muhammed, 47/2; Fetih, 48/29.

[103] Kul oluşuyla ilgili bazı ayetler: Bakara, 2/23; İsra, 17/1; Necm, 53/10; Cin, 72/19.

[104] Görmez, a.g.e. s. 206.

[105] Beydaba, Kelile ve Dimne, çev. İbnü’l-Mukaffa, Kahire, 1937, s. 161; Câhız, Amr b. Bahr, el-Resail ü’l-Edebiyye, Beyrut, 1423, s. 22, 165, 195; İbn Kuteybe, Edebü’l-Kâtib, thk. M. el-Dâî, Beyrut, t.y. s. 19.

rum”^[106] demek suretiyle ‘halife’ sıfatıyla, sahâbe ve tabiûndan oluşan cemaate hitap etmiştir.

Sözün ‘Kime Söylenildiği?’ sorusu, öncelikle muhatabın kim olduğunu tesbittir. Zaten konuşma gündeminin muhatabı hesaba katarak belirlenmesi gerekir. Muhatabı tesbitten sonra sözün bağlamını kavramak daha kolay olacaktır.

2.8.a. Hz. Peygamber Zamanında

Allah Rasûlü’nün (s) ilk muhatapları sahâbe idi. Hz. Muhammed (s) ümmetini İsâ (a.s.) ümmetinin İsa’yı ilah edinmesi gibi bir davranıştan sakındırmak için olduğu anlaşılmaktadır.

2.8.b. Sahâbe Kuşağı ve Sonrasında

Hz. Ömer, sahabe ve tabiûn kuşağına, hutbede söylemiştir. Bu durumda pek çok kişi bu hadisi duymuş olmalıdır. Üstelik konu siyasî olduğu için toplumu ilgilendirmektedir. Hz. Ömer burada Müslümanların başına ehil olmayan birinin gelmesine engel olmak yani başka bir aşırılığı önlemek için bu hadisi seçkin bir cemaate, gündem belirleyerek söylemiştir.

Hz. Ömer ‘Müminlerin Emîri’ yani ‘Devlet Başkanı’ sıfatıyla dile getirmiştir. O, kalabalık bir sahâbe grubuna söylemiş olmasına karşın yine tek bir kişinin rivâyeti olarak bize gelişi, sözlü kaynakların geçiciliği, yazılı kaynakların kalıcılığını hatırlatmaktadır.

Acaba bu haber, hangi kaynaklarda geçmektedir?

2.9. Haber/ Hadis “Nereden Alındı? /Haberin/Hadis’in Kaynağı Nedir?

Bu hadis metni mesel içerdiğinden ve edebî olduğundan; ilgili eserlerde de geçmektedir.

2.9.a. Hadisin Geçtiği Literatür

Hadis müelliflerinin kayıtlarında tarih sırası dikkate alınmış ve haber/ hadis kaynakları şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) Ma’mer b. Râşid (ö.153/770) Câmi.^[107]
- 2) İmam Mâlik’in (ö.179/795) Muvatta’ının el-Ka’nebî (ö.221/836) rivâyeti^[108]
- 3)Ebû Dâvud et-Tayâlisî (ö.204/819) Müsned.^[109]

[106] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439, XI/273; İbn Hişam, es-Siretü’n-Nebevi, thk. M. Sakka, *Kahire*, 1955, II/658; Buhârî, Hudûd 31(VIII/26).

[107] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/70.

[108] İmam Mâlik, Muvatta, I/33.

[109] Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsned, I/6, 29.

- 4) Abdurrezzâk, Musannef ve Tefsir.^[110]
- 5) İbn Hişam (ö.213/828) Sîretü'n-Nebeviyye.^[111]
- 6) Humeydî (ö.219/834) Müsned.^[112]
- 7) Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) Müsned.^[113]
- 8) Dârimî (ö.255/868) Sünen.^[114]
- 9) Buhârî (ö.256/870) Sahîh.^[115]
- 10) Tirmizî (ö.279/892) Şemâil.^[116]
- 11) Bezzâr (ö.292/905) Müsned.^[117]
- 12) Ebû Ya'lâ (ö.307/919) Müsned.^[118]
- 13) İbn Huzeyme (ö.311/923) Sahîh.^[119]
- 14) İbn Hibbân (ö.354/965) et-Tekâsîm.^[120]
- 15) Taberânî (ö.360/970) Mu'cemu'l-Evsât.^[121]
- 16) Herevî (ö.370/980) Tehzîbü'l-Luğa.^[122]
- 17) Beyhakî (ö.458/1066) el-Medhal ve Şuabu'l-İman.^[123]
- 18) Hatîb Bağdadî (ö.463/1071) el-Fasl li'l-Vasli'l-Müdreç fi'n-Nakl.^[124]

Haberin kaynağı, haberin doğruluğu açısından bir güven veya güvensizlik unsurudur. Ferd olarak gelen bu rivayetin, 300 yıl boyunca, adı geçen müellifler tarafından kaydedilmesi, 'sıhhatına güven' olarak algılanabilir.

Bir hadisin, hadis usulü kitaplarında, sıhhat açısından değerlendirilmesi de önemlidir.

2.9. b. Hadisin 'Bazı Hadis Usûlü Kitapları'nda Kullanımı

Bu hadisin belli başlı 'Hadis Usûlü' kitaplarında yer aldığını göremedik. Ancak bazı hadis ve tefsir imamları bu hadisi kullandıkları yerlerde, sıhhatıyla ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır.

[110] Abdurrezzâk, el-Musannef, V/439, XI/272-273; Tefsir, III/438.

[111] İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebeviyye, II/658.

[112] Humeydî, el-Müsned, I/16.

[113] Ahmed b. Hanbel, I/23, 24, 47.

[114] Dârimî, Sünen, II/626-627.

[115] Buhârî, Hudûd 31(VIII/25-26); Enbiyâ 48, (IV/142)

[116] Tirmizî, el-Şemâilu'l-Muhammediyye, s. 189.

[117] Bezzâr, Müsned, I/47.

[118] Ebû Ya'lâ, Müsned, I/142.

[119] İbn Huzeyme, Sahîh, I/103, 110.

[120] İbn Hibbân, et-Tekâsîm, III/257.

[121] Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsât, V/104.

[122] Herevî, Tehzîbü'l-Luğa, thk. Muhammed İvaz Mur'ib, Beyrut, 2001, VIII/14.

[123] Beyhakî, el-Medhal, I/332; Şuabu'l-İman, III/77.

[124] Hatîb Bağdadî, el-Fasl li'l-Vasl, I/490.

Ali b. el-Medîni'nin (ö.234/848) 'isnadı sahih'^[125] dediği kaydı geçmektedir. Ma'mer, Abdurrezzak, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel'in eserlerinde, Buhârî ve İbn Hibbân'ın Sahih'lerinde geçmesi 'sahih' olarak nitelendir-dikleri fikrini verir.

Tirmizî'nin Şemâil'i için aynı şeyi söyleyemiyoruz ancak metin, 'sahih' kabul edilen rivâyetlerle örtüşmektedir.

Begavî (ö.516/1122), Kurtubî ve İbn Kayyim el-Cevziyye 'sahih'^[126] değerlendirmesinde bulunurlar. İbn Teymiyye ve Tebrizî (ö.741/134) 'müttefekun aleyh' olduğunu^[127] söylemektedirler. Hadis Müslim'in Sahih'inde geçmediğinden; buradaki "müttefekun aleyh" tabiri, hadis âlimlerinin sahih gördüğü^[128] anlamında kullanılmış olmalıdır.

Sonuçta, bu hadisin sıhhati konusunda bir sorun bulunmamaktadır.

Bu hadisin nasıl anlaşıldığı konusunda, pergelin sabit ayağı olan Kur'ân-ı Kerim'le ilgisi noktasında, geçmişin mirasından yararlanmamız gerekir.

2.10. Bu Hadisin Bazı Kur'ân-ı Kerîm Tefsirlerine Göre Yorumu

Hadis /sünneti anlama çalışmamız içinde, her hadis metni gibi bu hadisin de tefsirlerde nasıl ele alındığına göz atacağız. 'Bazı' kaydını koymamız, bu hadisi tefsirinde kullanan müfessirleri anlatmak içindir.

İlk olarak, hadisleri isnadlı olan Abdurrezzâk tefsirinde, "Senin şânını yükseltmedik mi?" ayetinden sonra hocası Ma'mer'den (ö.153/770) rivâyet ettiği bu hadisi kaydeder.^[129] İlk tefsirlerin kısa ve rivâyet ağırlıklı olduğu bilinmektedir. Burada da yorum olmayıp sadece hadisin rivâyetiyle yetinilmektedir. Ancak asıl yorum, bu ayetin altında bu hadisin anılmasıdır.

Birçok müfessir bu hadisi "Ey Ehl-i Kitab; dininizde aşırı gitmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih; Allah'ın peygamberi, O'nun Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur"^[130] âyeti bağlamında kaydederler. Mesela Kurtubî (ö.671/1272), İbn Kesîr (ö.774/1373), Nisâbü'rî, (ö.850/1446) , Suyûtî (ö.911/1505), İ. Hakkı Bursavî (ö.1137/1724),

[125] İbn Kesîr, Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim, II/477.

[126] Begavî, Şerhu's-Sünne, VIII/246; Nisa, 4/49; Kurtubî, el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'ân, V/247.

[127] Âl-i İmrân, 3/144; İbn Teymiyye, el-Cevabü's-Sahih li-Men Beddele Dine'l-Mesih, thk. Ali b. Hasan Abdülazîz, Riyad, 1999, III/158; Tebrizî, Mişkâtü'l-Mesâbih, III/1372; İbn Kayyim el-Cevziyye, et-Tefsirü'l-Kayyim, Beyrut, 1410, I/96.

[128] Bkz. İbnü's- Salâh, Mukaddime, thk. N. İtr, Dımaşk, 1986, s.14, 28, 80, 97; Aydınlı, s. 238; Uğur, s. 296.

[129] İnşirah, 94/4; Abdurrezzâk, Tefsir, III/438.

[130] Nisa, 4/171.

Kâsımî (ö.1914)^[131] gibi. Suyûtî, Cafer’in Habeşistan kralı Necaşî’ye Meryem ve oğlu İsa hakkındaki İslam’ın görüşünü aktardığına^[132] temas eder. Bu ilginin kuruluşu da bildiğimiz kadarıyla, ilktir. Cafer’in (r.a.) o kültür ve coğrafyada suç sayılabilecek eylemi, yani Necaşî’nin karşısında eğilmemesi gibi.

Kâsımî, “Kulunu geceleyin Mescid-i Haram’dan çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götürmüşdü” âyetindeki kul kelimesiyle ilgili olarak, onun kul olmayı seçtiği konusunda bu hadisi kullanır.^[133] Yine Ashab-ı Kehf hâdisesinde, halkın ‘üstlerine bir bina yapın’ demelerine bağlı olarak, kabir ve türbeler konusuna değinir. Kabri tavaf, üstüne mescid yapma ve mum yakma gibi davranışların ona İlah’ın sıfatlarını yakıştırma olacağını söyler. Rafızîlerin Hz. Ali’ye ilahlık, peygamberlik, masumiyet, vb. şeyleri isnad etmelerinin saygı değil; saygısızlık olduğunu belirttikten sonra bu hadisi rivâyet eder. Ashabının ayağa kalkmasına karşı olduğunu, hastayken namaz kıldırıldığında cemaatin de oturarak kılmasını istediğini hatırlattıktan sonra bunların kitap, sünnet ve icmaya aykırı olduğunu söyler.^[134]

Buhârî’nin (ö.256/870) Kitabı’l-Enbiyâ’da, ‘Kitapta Meryem’i an!’ âyetiyle bağlantılı olarak bu hadisi rivâyet ettiğini görmüştük.^[135] Ancak tarihten günümüze, tefsirlerini görebildiğimiz müfessirlerin Buhârî’nin kurduğu ilgiyi kurmaması da ilginç gözükmektedir.

En çok ilgili görülen ayet Ehli-Kitab’a hitap etse de, aslında bize söylenen “dinde aşırı gitmeme” konusudur. Müfessirler, bazı mezhep ve meşreplerdeki aşırılıklara dikkat çekmişlerdir. Ayetlerde kulluğa vurgu yapılmıştır. Böylece bu hadisin Kur’ân çizgisinde, onun âyetlerini anlamamız noktasında tefsir malzemesi olarak kullanılmış olduğunu görmüş bulunuyoruz. Ancak ‘yüceltmeci peygamber tasavvuru’ bu ayetleri de bir engel olarak görmemiştir.

3. “Peygamber Tasavvuru” Hakkında Özel Değerlendirme ve Sonuç

Dinler Tarihi’ne göre, tarih boyunca din kurucusuna yönelik temel iki yaklaşım göze çarpar: 1.Teolojik Yaklaşım: Din kurucusunun metafizikle yakın temas halindeki bedeni, yüzü, sidiği, kanı ve temas ettiği nesnelere

[131] Kurtubî, el-Camiu li Ahkâmi’l-Kur’ân, VI/21; İbn Kesîr, Tefsirü’l-Kur’âni’l-Azim, II/477; Nisaburî, Hasan b. Muhammed, Garaibü’l-Kur’ân ve Regaibü’l-Furkan, thk. Z. Umeyrât, Beyrut, 1416, II/537; Suyûtî, C., ed-Dürrü’l-Mensur fi’t-Tefsiri’l-Me’sur, Beyrut, t.y., II/752; İsmail Hakkı, Rûhu’l-Beyân, II/327; Kâsımî, Mehasinü’t-Te’vil, III/477; IV/218-219.

[132] Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Müsned, I/270; Belâzurî, Fütuhu’l-Büldan, s. 253; Beyhakî, Delâilü’n-Nübüvve, II/297; Zehebî, Tarihü’l-İslâm, I/582.

[133] İsrâ, 17/1; Kâsımî, Mehasinü’t-Te’vil, VI/428.

[134] Kehf, 18/21; Kâsımî, Mehasinü’t-Te’vil, VII/15, 17, 18; Bu davranışların ülkemizde de yaygın olduğu bilinmektedir.

[135] Meryem, 19/16; Buhârî, Enbiyâ 48 (IV/142).

bile kutsal sayılır. 2. Tarihsel Fenomenolojik Yaklaşım: Dinin her yönü din kurucusu tarafından bizzat öğretilen yönleri en sade haliyle yaşanmış olmalıdır.”^[136] İlki abartan, ikincisi olduğu gibi algılamaya çalışan bir anlayıştır.

Kelime-i Tevhid ve açılımı Kelime-i Şehâdet, İslam’a ilk giren kişinin özet olarak söylemesi gereken ‘olmazsa olmaz’ cümlesidir. Namazın her Tahiyât’ında okunan, hadis terimi olarak mütevâtîr olan ‘yaşayan sünnet’ tir.^[137] Dayanakları ise ayet^[138] ve hadislerde, bu hadiste ise özellikle dile getirilmektedir. Burada mümin dua ederken ayrıca kendine telkinde bulunur: “Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir.” Allah Elçisi (s) ashabının arasında, kim olduğu sorulmayınca bilinmeyecek kadar sadedir. Nitekim dışarıdan gelenler, sormak durumunda kalmışlardır.^[139] Çünkü o Allah’ın kulu olmayı seçmiştir. Nitekim çağdaş şairlerden Cemal Safi “Abdullah var mıdır senin üstüne”^[140] derken bunu vurgulamaktadır.

Yine bir vesileyle “Allah ve Sen/ Muhammed dileğinde” cümlesini kullanan birini uyarılmış ‘ve’ bağlacı yerine ‘sümme/sonra’ bağlacını kullanmasını istemiştir.^[141] Allah Rasûlü, muhtemelen, önceki ümmetlerin gördükleri mucizeleri, peygamberin şahsına atfedip ona beşer üstü vasıflar yüklemeleri sebebiyle, kendi ümmetinin de aynı hataya düşmemesi için, gösterdiği hissî mucizelerin Allah’ın izni ve kudretiyle olduğunu özellikle bildirmiştir.^[142]

Hadisin söylenmesine sebep olan hâdise ise, İshâ’nın (a.s.) başına gelenlerden Muhammed ümmetinin ders almasını amaçlamaktadır. Kur’ânda İsa’dan (a.s.) bahsedilirken her zaman (عيسى ابن مريم) = ‘Meryem’in oğlu İsa’^[143] denildiğini görmekteyiz. Hatta Mesih olarak ve tek başına geçtiğinde^[144] de (Meryemin oğlu) oluşu hiç atlanmamıştır. Konumuz olan hadiste de aynı şekildedir. Biz Müslümanlar için normal gibi gözükten bu tamlama, Hıristiyanlar için ‘yolların ayrılış noktası’dır. Sapma, bu noktada başlamaktadır.

[136] Mustafa Alıcı, Dinler Tarihi Penceresinden Hz. Peygamber (s.a.v.)’i Anlamak, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, Sayı 3-Mayıs 2014, s. 53-54.

[137] Fazlurrahman, İslam, Çev. M. Dağ-M. Aydın, Ankara, 1992, s. 76.

[138] Mesela, Necm, 53/10; İsrâ, 17/1.

[139] Ahmed b. Hanbel, I/264, III/168, V/63; İbn Zencüye, Kitabü'l-Emval, I/123, II/520, III/1190; Buhârî, İlim 22 (I/23); İbn Mâce, İkame 194 (I/449); Ebû Dâvud, Salât 23 (I/326-327); Bezzâr, Müsned, XII/327; Nesaî, Sünen, IV/122, 23; Ebû Ya'lâ, Müsned, III/170; İbn Huzeyme, Sahih, IV/63; Tahâvî, Şerhu Müşkili'l-Âsar, XV/189; İbn Hibbân, Sahih, I/367, X/473.

[140] <http://www.toredergisi.com/cemal-safi/naat-senin-ustune.html>, (erişim tarihi: 09.04.2014).

[141] Abdurrezzâk, el-Musannef, XI/28; İbn Ebî Şeybe, Müsnedü İbn Ebî Şeybe, Riyad 1997; II/165; Dârimî, Sünen, İstizan 63, (II/603); Buhârî, Edebu'l-Müfred, I/274; İbn Mâce, Kefferât 13 (I/684-685).

[142] Ahadlı, s.100.

[143] Bakara, 2/87, 253; Nisa, 4/157; Mâide 5/110, 112, 116.

[144] Mâide, 5/17, Tevbe, 9/31; Müminun, 23/50.

Dinler tarihinde 'Teslîs/Üç Uknum'^[145] adıyla bilinen inanç, İsa'nın babasız doğması ve beraberinde olağanüstü birçok mucizenin olması yüzünden ortaya çıkmıştır. Kur'an'da bunu yalanlayan ayetler^[146] bulunmaktadır. İsa'ya da inanmak zorunda olan Müslümanların bazısı, doğumunda olmasa da, İsa'nın ölümü konusunda Kur'an'da geçen^[147] açıklamaya rağmen Hristiyan anlayışına yaklaşmaktadırlar.

Hz. Muhammed'in ölümü sahabeyi derinden sarsmıştır. Ulaşabildiğimiz en erken kaynak olan İbn Sa'd (ö.230/845) bu haberleri toplamıştır. Hz. Aişe'den izin alarak Muğire b. Şu'be ile huzura giren Ömer, Muğire'nin öldü dediğine inanmayarak Muğire'yi azarlamıştır. Mescide çıkınca, öldü diyeni öldürmekle tehdit edip Musa (a.s) gibi 40 günlüğüne gidip döneceğini bildirmiştir. Halkın içinden bazılarının 'İsa'nın (a.s.) ruhu gibi yükseldiğini söyleyenler olduğu' rivayeti de bulunmaktadır. Hz. Ebubekir Hz. Ömer'e susmasını, oturmasını söylemiş ancak dinletememiştir. Halka yaptığı konuşmada: "Kim Muhammed'e kulluk ediyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim de Muhammed'in ilahına kulluk ediyorsa bilsin ki O ölmez ve ölmeyecektir" dedikten sonra "Muhammed; sadece bir elçidir. Ondan önce de nice elçiler gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür veya öldürülürse; geriye mi döneceksiniz?"^[148] ayetini okumuştur. İbn Abbas'ın: "Ebubekir bu ayeti okuyuncaya kadar sanki halk bu ayetin indiğini bilmiyorlardı" dediği rivayet edilir. Hz. Ömer'i de bu ayetin yatıştırdığı^[149] belirtilir. Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in davranışları Buharî'de^[150] de geçmektedir.

Abdülkahir Bağdadî (ö.429/1037) ümmetin fırkalara ayrılmasını ele aldığı eserinde 'ilk ihtilaf olarak, Allah Elçisi'nin (s) ölümüyle bir kısım insanların öldüğüne inanmayı İsa (a.s.) gibi göğe çekildiğini sandıklarını söyler. Bu ihtilaf, Hz. Ebubekir'in halkı yatıştırdığını belirtir.^[151]

Şehristanî (ö.548/1153) ise Allah Elçisi'nin (s) vefatıyla ilgili olarak ortaya çıkan ihtilaflardan bahsederken bu hadiseyi 3. ihtilaf olarak sıralar. İsa (a.s.) gibi göğe çekildiğini söyleyenlerin başında Hz. Ömer'in adını verir.^[152] Bu hadisin, Hz. Muhammed'in ölümüne inanmak istemeyen, beklenmedik

[145] Ş. Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara, 1998, s. 367.

[146] Nisâ, 4/171-172.

[147] Mâide, 5/116-117-118.

[148] Âli-İmran, 3/144.

[149] İbn Sa'd, a.g.e. II/204-208.

[150] Ahmed b. Hanbel, VI/219-220; Buharî, Megazi 83 (V/143).

[151] Abdülkahir Bağdadî, el-Fark Beyne'l-Fırak, Beyrut, 1977, s. 12; Y. Ziya Yörükân, Milet ve Nihal' üzerine karşılaştırmalı bir inceleme, Ankara, 2002, s.106.

[152] Şehristanî, Kitâbü'l-Milel ve'n-Nihal, Müessesetü'l-Halebî, t.y. I/21-22; Yörükân, Ebu'l-Feth Şehristanî, s. 52.

çıkışlar yapan Hz. Ömer'den gelmesi ilginçtir. Yine Şehristanî, 10. ihtilaf olarak ele aldığı Hz. Ali'nin halifelîği ve sonrasında Gulat-ı Şia'nın sapıttığını^[153] belirtir.

İbnu'l-Cevzî (ö.597/1200) "Hristiyanların İsâ hakkında iddia ettiklerini Nebimiz hakkında söyleyen birini bilmiyorum" dese de bu düşünce görece-lidir. Müfessirlerin yukarıda Gulat-ı Şia hakkında söyledikleri hatırlanmalıdır. Allah Elçisi'nin (s) abartılı anlaşıldığı bir dönemde, ona tepki olarak çıkan 'Vehhâbi'lik akımı, Hicaz bölgesini eline geçirince, 'etki-tepki' kaidesine bağlı olarak, 'Ehl-i Sünnet' denilen geniş Müslüman kesimin hoşuna gitmeyen eylemlerde bulunmuştur.

İbn Teymiyye (ö.728/1328)^[154] 'Muhammed, ancak bir peygamberdir. On-
dan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse
gerisin geriye eski dininize mi döneceksiniz?' ayetine bağlı olarak bu ha-
disin söylendiği^[155] yorumunu yapmaktadır. 'Ey Kitab ehli! Dininizde aşırı
gitmeyin' diye başlayan ayet grubundan sonra Muhammed ümmeti için,
Hz. Muhammed hakkında 'Kulu ve Rasûlü' tabirini kullandıklarını; Hris-
tiyanlar'ın Meryemoğlu İsâ'yı, Yahudîler'in Üzeyir'i aşırı yücelttikleri gibi
abartmayıp üstelik Yahudîlerin Süleyman'ı Nebi saymayarak sıradanlaştırdı-
kları gibi aşırı gitmediklerini söyler. Bu hadisi verdikten sonra Muham-
med ümmetini (تَوَسُّطُ الْمُسْلِمِينَ بَيْنَ تَقْصِيرِ الْيَهُودِ وَعُلُوِّ النَّصَارَى) 'Yahudîlerin indirgemeci,
Hıristiyanların aşırı Yüceltici Davranışları Arasında Müslümanların Normal
Düşünceleri'^[156] başlığı altında değerlendirir.

Osmanlı'nın üç kıtaya hükmettiği asırlar boyunca, halka damardan giren bazı eserler, peygamber anlayışını çarpıtmıştır. Mesela 'Vesiletü'n-Necât' isimli Mevlid, Süleyman Çelebi (ö.825/1422) tarafından, "Müminler, 'Peygamberlerinden hiç birinin arasını ayırmayız' diye iman ettiler" ayetinden bahseden vaizden etkilenerek 1409'da yazılmıştır.^[157] Resmî mevlid törenlerinin Kanûnî döneminde saray protokolünde yer almaya başladığı, III. Murad zamanında resmîleştiği (1588) bilinmektedir.^[158] Mevlid geleneği, yüceltmeci anlayışı tabana yaymıştır. Yazıcıoğlu Mehmed Bîcan'ın (ö.1453) 'Muhammediyye'sinin medrese ve mekteplerde ders kitabı olarak okutul-

[153] Şehristanî, a.g.e., I/26; Yörükân, 'a.g.m., s. 57.

[154] Mezarları yerle eden Vehhâbilîğin beyni sayılan İbn Teymiyye'nin mezarı Şam'da, düzeltilerek 'Devlet Hastanesi' yapılan binanın arkasında; yıkılmamış olarak durmaktadır.

[155] Âl-i İmrân, 3/144; İbn Teymiyye, el-Cevabü's-Sahîh, III/158.

[156] Nisâ, 4/171-173; İbn Teymiyye, el-Cevabü's-Sahîh, II/144-145, 133.

[157] Bakara, 2/285; Pekolcay, N., Mevlid, DİA, 2004, Ankara, 29/486.

[158] M. Şeker, 'Osmanlı'larda Mevlid Törenleri', DİA, Ankara, 2004, 29/479.

duğu' belirtilmektedir.^[159] Yine kardeşi "Yazıcıoğlu Ahmed Bican'ın (ö.1466) 'Envaru'l-Âşıkîn' adlı eseri 'aşırı yüceltilmiş bir peygamber anlayışı' ortaya koyarak onu örnek alma konumundan uzaklaştırdığı görülmektedir. Üstelik müellif bunları yaparken hizmet ettiğini düşünmektedir."^[160]

2000'li yıllar öncesinde, İmam-Hatip Liselerinde okutulan 'Siyer' derslerinde doğumundaki olağanüstü hâdiseler, kısa da olsa, verilmektedir.^[161] 2000'li yıllar sonrasında, orta öğretimden yüksek öğretime, 'hadis' hakkında yazılan bütün eserlerde, akademik seviyede olsun olmasın, 'Allah Elçisi'in Beşer Kimliği'^[162] vurgulanmaktadır. "Hz. Peygamber imajını ve tasavvurunu; Kur'an'ın ve bizzat Rasûlullah'ın oluşturmuş olduğu gerçeklikten koparıp, onu beşer üstülüğe, mucizelerin etrafına saçıldığı tarih üstü bir kişiliğe dönüştürmüştür. Bu dönüşümün sonucu, hem İslam'a, hem de Müslümanlara çok ağıra mal olmuştur. Çünkü bizden biri, vahye mazhariyetinin dışında aynen bizim gibi biri olmaktan çıkarılan peygamberin, bu vesileyle bize örnek olma konumundan da çıkarıldığına kimse aldırmamıştır"^[163] denilmektedir.

Kendi Dilinden Hz. Muhammed^[164] adlı tebliğde, "tarihî süreç içerisinde, çeşitli maksatlarla, hakkında üretilen pek çok menkıbe; kişiliği ve misyonu hakkında uydurulan birçok haber yüzünden bazen tanınmayacak hale getirildiği; taşıdığı niyete, kullandığı kaynak ve malzemeye göre isteyen herkesin tercih ettiği bir peygamber tasviri oluşturmak imkânına sahip" olduğunu söylemektedir. Bu imkân her mezhep ve meşrebin bir peygamber portresini çizmesini ortaya çıkarmaktadır.

Bir makale ölçeğinde ele aldığımız hadis incelemesinin bir bölümünü oluşturan "peygamber tasavvuru" kavramı, bu imkânlar ölçüsünde kısa tutulmak zorundadır.

Habercilikte kullanılan soruları hadis metnine sorduk ve şu geri bildirimlere ulaştık:

[159] H. Kelpetin Arpağuş, Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı, İstanbul, 2001, s. 24-25.

[160] A. Emin Seyhan, Envaru'l-Âşıkîn Örneğinde Hadislerde Kıyamet Alametleri, Isparta, 2006, s. 80-81, 85; Bkz. Arpağuş, s. 28-29.

[161] Mesela bkz. Konrapa, M. Zekâî, Peygamberimizin Hayatı, İstanbul, 1982, s. 11; Komisyon, Siyer, İstanbul, 2012, s. 39.

[162] Komisyon, Hadis, İstanbul, 2009, 2010, s. 10; Bkz. Karacabey, S., Nebevi ve Beşeri Bilgi, Bursa, 2002, s.177-242; Sancaklı, Sünneti Doğru Anlamak, s. 19-26.

[163] Keleş, Sünnet, İstanbul, 2006; s. 174.

[164] Ünal, İ. Hakkı, "Kendi Dilinden Hz. Muhammed", Kutlu Doğum Sempozyumu Bildirisi, Muğla 2010.

Bu hadis Hz. Peygamber sonrasında, Hz. Ömer tarafından Medine’de Mes-cid-i Nebî minberinde, H. 23 yılında sahabe ve tabiîn kuşaklarına verilen hutbede, özel gündemle söylenmiştir.

Hz. Ömer’den genç sahabî Abdullah b. Abbas tarafından rivayet edilmiş-tir. Hadis, ferd olarak gelmesine rağmen, belli başlı hadis kaynaklarında ‘sahih’ kabul edilmiştir.

‘Peygamber tasavvuru’ konusunda Kur’ân ayetleriyle örtüşen bu hadis, sağlıklı ve dengeli bir peygamber anlayışını ortaya koymaktadır.

Kısaca, tarih boyunca din kurucusuna yönelik temel iki yaklaşımdan abar-tan teolojik yaklaşımdan uzak durup olduğu gibi algılamaya çalışan tarih-sel fenomenolojik yaklaşıma göre ‘peygamber tasavvuru’ oluşturulmalıdır.

Kaynaklar

- Abdülhak b. Seyfeddin Dihlevî, *Mukaddimetü fi Usûli'l-Hadis*, thk. Selman el-Hüseynî el-Nedvî, Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 1986.
- Abdullah b. Zübeyr, Humeydî, *Müsned*, thk. H. Azamî, Beyrut, 1988.
- Abdurrezzâk b. Hemmam, *Tefsir*, thk. M. Muhammed Abde, Beyrut, 1419.
- , *el-Musannef*, thk. H. Rahman Azamî, Pakistan, 1972.
- Abdülkahir Bağdadî, Ebû Mansur, Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed Temimi, *El-Fark Beyne'l-Fırak ve Beyânü'l-Fırkati'n-Naciye Minhum*, Daru'l-Âfaki'l-Cedide, Beyrut, 1977.
- Ahadlı, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, Ankara, 2007.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul, 1992.
- Alıcı, Mustafa, Dinler Tarihi Penceresinden Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Anlamak, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 3-Mayıs 2014.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasan, Nureddin Ali b. Sultan Muhammed, *Cem'ü'l-Vesail fi şerhi's-şemail*, Mısır, [t.y.]
- Arpaguş, H. Kelpetin, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, İstanbul, 2001.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul, 2010.
- Aynî, Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefi, *Umdetü'l-Kârî şerhi Sahihi'l-Buhârî*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Bâcî, Süleyman b. Halef, *et-Ta'dil ve't-Tecrîh*, thk. Ebû Lübâb e Hüseyin, Riyad, 1986.
- Begavî, Ebu Muhammed, Hüseyin b. Mesud b.e-Ferra el-Bağavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Ş. Arnavut- M. Z. el-Şaviş, el-Mektebü'l-İslamî, Dımaşk- Beyrut, 1983.

- Belâzûrî, *Fütuhu'l-Büldan*, Beyrut, 1988.
- Beydaba, *Kelile ve Dimne*, çev. İbnü'l-Mukaffa, Kahire, 1937.
- Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sahibi'ş-Şeria*, thk. Abdulmu'tî Kalaci, Beyrut, 1988.
- , *Medhal ile's-Süneni'l-Kübrâ*, thk. M. Ziyaurrahman A'zamî, Kuveyt, t. y.
- , *Şuabu'l-İman*, thk. A. Abdulhamid, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003.
- Bezzâr, Ebu Bekr, Ahmed b. Amr, *Müsned*, thk. Mahfuz el-Rahman Zeynullah 1988-2009.
- Browne, Cristopher, *Gazetecinin El Kitabı*, çev. Öykü Coşkun, MediaCat, Ankara, 2001.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Edebu'l-Müfred*, thk. M. Fuad Abdalbaki, Beyrut, 1989.
- , *Tarihü'l-Kebir*, Dairetü'l- Meârifî'l-Osmanîyye, Haydarabad, t.y.
- , Muhammed b. İsmail, *Sahih*, İstanbul, 1992.
- , *Tarihu'l-Evsat*, thk. Mahmûd İbrâhim Zayed, Dârü'l-Va'y, Haleb, Kahire, 1977.
- , *et-Târîhü'l-Kebîr*, Dairetü'l-Meârifî'l-Osmanîyye, Haydarabad, t.y.
- Burslan, K- Erdem, H., *Riyâzu's-Salihîn ve Tercemesi*, Ankara, 1972.
- Bülbül, Rıdvan A. *Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri*, Nobel, Ankara, 2000.
- Câhız, Amr b. Bahr, *el-Resail ü'l-Edebiyye*, Beyrut, 1423.
- Çakan, İ. Lutfî, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul, 1985.
- Dârimî, Ebû Abdillâh b. Abdirrahman et-Temimî, *Sünen*, İstanbul, 1992.
- Ebû Davud et-Tayâlisî, Süleyman b. Davud, *Müsned*, Beyrut, thk. Muhammed b. Abdilmuhsin el-Türkî, Dârü'l Ma'rife, 1999.
- Ebû Şâme, Ebû'l-Kâsım Şehabeddin Abdurrahman el-Makdisi, *el-Bais alâ İnkari'l-Bida' ve'l-Havadis*, thk. Osman Ahmed Anber, Daru Hedy, Kahire, 1978.
- Eriş, Hatice, "Eşler Arası Saygının Sınırları ve Secde Hadisi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Ü. SBE*, İstanbul, 2005.
- Erul, Bünyamin, *Siret Tedkikleri*, Otto, Ankara, 2013.
- , *İslam Geleneğinde Hadisleri Farklı Okuma Biçimleri*, Ankara, 2004.
- Fazlurrahman, İslam, Çev. M. Dağ- M. Aydın, Selçuk yayınları, Ankara, 1992.
- Suyûtî, Celaleddin, *Tedribü'r-Râvî fî Şerhi Takribî'n-Nevevî*, thk. Ebû Kuteybe Nazar M. el-Firyâbî, Medine, 1959.
- Görmez, M. *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, Ankara, 2000.

- Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, 1998.
- Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Abdullah, *Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis*, thk. Muazzam Hüseyin, Daru'l-Kütübî'l-İlmî, Beyrut, 1977.
- Hatib Bağdadî, Ahmed b. Ali b. Sabit, thk. M. b. Matar Zehrânî, *el-Fasl li'l-vasli'l-müddrec fi'n-nakl*, Riyad, 1997.
- Hatiboğlu, M. Sait, "Hz. Peygamber'i Taklit, Peygamber'i Örnek Almak Değildir", *İktibas Dergisi*, Sayı: 328, Nisan 2006.
- Hatipoğlu, İbrahim, 'Ma'mer b. Râşid', *DİA*, Ankara, 2003.
- Herevî, *Tehzibü'l-Luga*, thk. Muhammed İvaz Mur'ib, Beyrut, 2001.
- Itr, Nureddin, *Menhecü'n-Nakd fi Ulûmi'l-Hadis*, Daru'l-Fikr, Dımaşk, 1985.
- Işık, Mustafa, Sebebu Zikri'l-Hadis Bağlamında "Men Kezebe Aleyye" Örneği, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2014, Sayı: 18.
- İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris, *el-Cerh ve't-Ta'dil, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye*, Beyrut, [t.y.], Haydarabad, 1952.
- İbn Ebî Hayseme, Züheyr b. Harb, *Tarihi İbn Ebî Hayseme*, thk. Salâh b. Fethi Hilal, Kahire, 2006.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *Müsnedü İbn Ebi Şeybe*, thk. Adil b. Yusuf el-Gazavî-A. Ferid el-Mezidi, Riyad 1997.
- İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-Nazar Fi Tavdihi Nuhbeti'l-Fiker Fi Mustalahi Ehli'l-Eser*, thk. A. b. Dayfullah el-Rahilî, Riyad, 1422.
- , *Fethü'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, M. Fuad Abdulbaki, Daru'l-Marife, Beyrut, 1379.
- İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yan ve Enbau Ebnai'z-Zaman*, thk. İhsan Abbas, Beyrut, 1978.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, *Meşâhiru Ulemâi'l-Emsâr*, thk. Merzuk Ali İbrahim, Daru'l-Vefa, Mansure, 1991.
- , Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, *Kitâbü's-Sikât*, Haydarabad, 1973.
- , Muhammed, *Sahihu İbn-i Hibbân el-Müsnedü's Sahîh ale't-Tekâsîm ve'l-Enva'*, thk. M. Ali Sönmez-H. Aydemir, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2012.
- İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebevi*, thk. Mustafa Sakka, Kahire, 1955.
- İbn Kesîr, İsmail b. Ömer, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azim*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Daru Taybe, Riyad, 1999.
- İbn Kuteybe, *Edebü'l-Kâtib*, thk. Muhammed el-Dâlî, Beyrut, t.y.
- İbn Mâce, *Sünen*, İstanbul, 1992.
- İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, I-X, Beyrut, [t.y.]
- İbn Receb, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, thk. H. Abdurrahim Said, Ürdün, 1987.

- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *et-Tabakatü'l-Kübrâ*, thk. M. Abdulkadir Atâ, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- İbnü's-Salâh, Osmân b. Salâhiddîn Şehrezûrî, *Mukaddimetu İbni's-Salâh Ulumü'l-Hadis*, thk. Nureddin Itr, Dımaşk, Dârü'l-Fikr, 1986.
- İbn Teymiyye, *el-Cevabü's-Sahîh li-Men Beddele Dine'l-Mesih*, thk. Ali b. Hasan Abdülazîz, Riyad, 1999.
- ....., İbn Teymiyye, *el-Müstedrek al-Mecmu-i Fetava Şeyhu'l-İslam*, 1418.
- İbn Zencuye, *Kitabü'l-Emval*, thk. Şakir Zib Feyyaz, Riyad, 1986.
- İclî, Ebü'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih, *Tarihü's-Sikat*, Dârü'l-Bâz, 1984.
- Kadı İyaz, *eş-Şifa bi-ta'rifi hukuki'l-Mustafa*, Amman, 1407.
- Kandemir, Yaşar, Muaz b. Cebel, *DİA*, Ankara, 2005.
- , *Muvatta*, *DİA*, Ankara, 2006.
- Karacabey, S. *Nebevi ve Beşeri Bilgi*, Bursa, 2002.
- Karataş, Mustafa, Hadisleri Yeniden Anlamak, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002.
- Kâsımî, Cemaleddin, *Kavaidü't-Tahdis Min Fünuni Mustalahi'l-Hadis*, Beyrut, t.y.
- , *Tefsirü'l-Kâsmî* thk. M. F. Abdülbaki, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1978.
- Kelâbâzî, *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdullah Leysî, Beyrut, 1987.
- Keleş, Ahmet, *Sünnet*, İstanbul, 2006.
- Kettânî, *er-Risâletü'l-Mustatrefe li-Beyâni Meşhuri Kütübi's-Sünne*, thk. M. Muntasır b. Muhammed ez-Zemzemi, Beyrut, 2000; *Hadis Literatürü*, çev. Y. Özbek, İstanbul, 1994.
- Kırbaçoğlu, M. H. *İslam Düşüncesinde Sünnet*, Ankara, 1993.
- Komisyon, *Hadis*, İstanbul, 2009, 2010.
- Komisyon, *Türk Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1971.
- Konrapa, M. Zekâî, *Peygamberimizin Hayatı*, İstanbul, 1982.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. H. Semir el-Buhârî, Riyad, 2003.
- Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, thk. T. Nedvî, Bombay, Beyrut, 1992.
- Müslim b. el-Haccac, *Kitâbü'l-Künâ ve'l-Esmâ*, thk. A. M. Ahmed el-Kaşkarî, Medine, 1984.
- Naim, Ahmed, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara, 1976.
- Nisaburî, Hasan b. Muhammed, *Garaibü'l-Kur'ân ve Regaibü'l-Furkan*, thk. Z. Umeyrât, Beyrut, 1416.

- Özkan, Halit, “Zührî”, *DİA*, Ankara, 2013.
- Pekolcay, N., “Mevlid”, *DİA*, Ankara, 2004.
- Polat, Selahattin, “Ferd”, *DİA*, Ankara, 1995.
- Subhî es-Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, çev. Y. Kandemir, Ankara, 1981.
- Suyûtî, Celaleddin, *ed-Dürrü'l-Mensur fi't-Tefsiri'l-Me'sur*, Dârü'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- Şehristanî, Taceddin Muhammed b. Abdülkerim, *Kitâbü'l-Milel ve'n-Nihal*, Müessesetü'l-Halebî, t.y.
- Şeker, Mehmet, “Osmanlı'larda Mevlid Törenleri”, *DİA*, Ankara, 2004.
- Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsât*, thk. Tarık b. İvazullah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, I-X, Daru'l-Harameyn, Kahire, 1415.
- Tahir el-Cezairî, *Tevcihü'n-Nazar ila Usuli'l-Eser*, thk. A. Ebû Gudde, Haleb, 1995.
- Tibî, Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah, *Şerhu't-Tibî ala Mişkati'l-Mesabih*, thk. A. Hindavî, Mekke-Riyad, 1997.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, İstanbul, 1992.
- , *el-Şemailü'l-Muhammediyye*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Tokgöz, Oya, *Temel Gazetecilik*, İmge, Ankara, 1994.
- Uğur, M. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1992.
- Ünal, İ. Hakkı, “Kendi Dilinden Hz. Muhammed”, *Kutlu Doğum Sempozyumu Bildirisi*, Muğla 2010.
- Yatkin, Nihat, *Hadisi Anlamada Yöntem*, İstanbul, 2013
- Yavuz, Adil, *Hadislerde Mekkilik ve Medenlik*, Ankara, 2007.
- Yörükân, Y. Ziya, *Ebu'l-Feth Şehristanî, 'Milel ve Nihal' üzerine karşılaştırmalı bir inceleme*, Ankara, 2002.
- Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İstanbul, 2013.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman Kaymaz, *Tezkiretü'l-Huffâz*, , Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.
- , *Mizanü'l-İ'tidal fi Nakdi'r-Rical*, thk. Ali Muhammed Bicavî, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1963
- , *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lâm*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, 2003.
- Zeyveli, Hikmet, *Kuran ve Sünnet Üzerine (Makaleler)*, Ankara, 1996.
- Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm*, Dârü'l-İlm li'l-Melayin, y.y. 2002.

ABSTRACT

The most important source of Islam religion is Koran and the second source is hadith/sunnah. The word hadith is used to mean ‘news’ as well.

5W1H, which is accepted as the 'key of being a correspondent' (What? When? Where? Why? Who? How?) is thought to be used in the certainty and understanding of the hadiths. There is a hadith type that is known as the 'ferd' in hadith manner and related by a single person in several generations. There is a hadith of the Prophet 'As The Christians Do To Mary's Son Jesus, Don't Praise Me Excessively!' Since ferd is a hadith, its truth is problematic and epistemological value of this hearsay must be questioned. 'Prophet envisioning' is an important matter in understanding hadith/sunnah. Any error or deviation in the Prophet understanding will lead to errors in the understanding of hadiths and sunnah. If there is no sound Prophet Understanding based on solid data, as a normal result of it, it will be inevitable to misunderstand and misinterpret the hadiths and sunnahs. Based on this, it will not be wrong to state that right understanding of Islam in general and hadith/sunnah as specifically in other words right understanding of Allah's Prophet depends on this envisioning. Therefore we will scrutinize the hadith text related with this matter. Certainty and understanding study of this hadith text has been made by starting from 5W1H technique in the article; and feedbacks have been received.

Keywords: Hadith, news, understanding, 5W1H, Prophet envisioning.

